

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Jana Hulvejová

Medzinárodné sankcie OSN voči Iránu

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Jana Hulvejová**

Vedoucí práce: **PhDr. Ing. Vlastislav Bříza Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2011**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

HULVEJOVÁ, Jana. *Medzinárodné sankcie OSN voči Iránu*. Praha, 2011. 59s. Bakalárska práca Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut politologických študií.

Vedoucí bakalárskej práce PhDr. Ing. Vlastislav Bříza Ph.D.

Anotácia

Bakalárska práca *Medzinárodné sankcie OSN voči Iránu* pojednáva o problematike iránskeho jadrového programu a medzinárodných sankciách, ktoré sú súčasťou stratégie v zabraňovaní proliferácie na Blízkom východe. V snahe zastaviť iránske snahy stať sa jadrovým štátom schválila Bezpečnostná rada OSN niekoľko sankčných rezolúcií zameraných predovšetkým na iránsky jadrový program, obchod a financie. Irán však medzinárodnej izolácii a politickému nátlaku odoláva a za svojim jadrovým programom si stojí, na mieste sú preto otázky ohľadom účinnosti sankčných opatrení.

Prvá časť práce uvádza do problematiky medzinárodných sankcií, predstavuje históriu iránskeho jadrového programu a tiež reakciu medzinárodnej komunity nielen v podobe sankcií, ale i jednaní. Pokúša sa analyzovať iránsku bezpečnostnú hrozbu, jeho argumenty k obhajobe a tiež predpokladané motívy.

V ďalších častiach práce sú prezentované samotné sankčné opatrenia uvalené na Irán. Od rozboru jednotlivých Rezolúcií BR OSN a ich následnej implementácie sa autorka postupne dostáva k zhodnoteniu účinnosti sankčných opatrení, pričom kladie dôraz na ekonomické, psychologické dopady a dopad na jadrový program. Bakalárska práca sa pokúša analyzovať faktory oslabujúce účinnosť sankcií a načrtnúť ďalší vývoj.

Abstract

The bachelor thesis *UN sanctions against Iran* deals with the issue of proliferation and international sanctions – an element in the strategy to prevent proliferation in the Middle East. In order to halt Iran's efforts to become a nuclear state, the UN Security Council adopted several rounds of sanctions targeting mainly Iran's nuclear programme,

its trade and finances. However, Iran's continuous defiance of international isolation and political pressure and its refusal to give up the nuclear programme raise the inevitable question of the sanctions' efficacy.

The first part of the thesis constitutes an introduction to the issue of international sanctions, it presents the history of Iranian nuclear programme and also the response of the international community not only in the form of sanctions, but also negotiations. It attempts to analyse the security threat posed by Iran, its defending arguments and probable motives.

The second and third part of the thesis deal with the sanction measures imposed on Iran. The author examines the individual UNSC Resolutions and their subsequent implementation, gradually moving towards the assessment of the effectivity of sanction measures with an emphasis on economic and psychological impact and how it affects the nuclear programme. The thesis attempts to analyse the factors undermining the effectivity of sanctions and outline future development.

Kľúčové slová

Irán, medzinárodné sankcie, OSN, jadrový program, proliferácia, Blízky východ

Keywords

Iran, international sanctions, UN, nuclear programme, proliferation, Middle East

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že predkladanú prácu som spracovala samostatne a použila som len uvedené pramene a literatúru.
2. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená pre študijné a výskumné účely.
3. Prehlasujem, že predkladaná práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Praze dne

Jana Hulvejová

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada pod'akovala vedúcemu svojej bakalárskej práce PhDr. Ing. Vlastislavovi Břízovi Ph.D. za jeho ochotu a odborné rady.

OBSAH

ÚVOD	3
1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY	6
1.1 Medzinárodné sankcie a ich účinnosť	6
1.2 Jadrový program	7
1.2.1 Začiatky	7
1.2.2 Prerušenie.....	8
1.2.3 Obnovenie programu.....	9
1.2.4 Odhalenie programu.....	10
1.2.5 Diplomatické jednania	11
1.2.6 Sankcie	12
1.3 Bezpečnostná hrozba, obhajoba a motívy.....	14
1.3.1 Obhajoba Iránu	14
1.3.2 Motívy Iránu	15
2. MEDZINÁRODNÉ SANKCIE OSN VOČI IRÁNU.....	18
2.1 Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN	18
2.1.1 Rezolúcia 1696.....	18
2.1.2 Rezolúcia 1737.....	18
2.1.3 Rezolúcia 1747.....	19
2.1.4 Rezolúcia 1803.....	20
2.1.5 Rezolúcia 1835.....	20
2.1.6 Rezolúcia 1929.....	21
2.2 Implementácia sankcií	21
2.2.1 USA.....	21
2.2.2 EU.....	23
2.2.3 Japonsko	25
2.2.4 Čína	26
2.2.5 Rusko	27
3. HODNOTENIE ÚČINNOSTI SANKCIÍ	28
3.1 Ekonomický dopad.....	28
3.2 Psychologický dopad.....	29
3.3 Dopad na jadrový program – Sú sankcie účinné?.....	30
3.4 Faktory oslabujúce dopady sankcií.....	33

3.4.1	Adaptačné mechanizmy Iránu	33
3.4.2	Príchod náhradných firiem	34
3.4.3	Vyjednávacie kompromisy veľmocí	34
3.5	Ďalší vývoj.....	35
ZÁVER.....		39
ZOZNAM LITERATÚRY A ZDROJOV.....		42

ÚVOD

Výber témy

Jadrové zbrane predstavujú vďaka svojej deštruktívnej sile úplne odlišnú hrozbu než klasické konvenčné zbrane, a preto je problematika ich proliferácie na popredných miestach bezpečnostnej agendy. Jadrové snahy krajín mimo oficiálny „jadrový klub“ sú medzinárodnou komunitou veľmi pozorne sledované a vnímané so značnými obavami. Najväčšiu hrozbu pre svetový neproliferačný režim predstavuje v súčasnosti okrem Severnej Kórey i Irán. K ponímaniu tohto aktéra ako hrozby prispel celkový charakter vládnuceho režimu, nepriateľské vzťahy so Západom, história iránskeho zapojenia sa do izraelsko-arabského konfliktu, výrazná podpora teroristických organizácií a jeho regionálne mocenské ambície¹. Iránsky jadrový program sa po odhalení dlhoročných tajných jadrových aktivít stal predmetom intenzívnej kritiky nielen Západu, ale i širšej medzinárodnej komunity. Inšpekcie Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (MAAE) nepreukázali, že Irán s určitosťou usiluje o jadrové zbrane, avšak tiež nedospeli k záveru, že jadrový program je určený výhradne pre mierové účely. Iránsky režim sa však bráni, že jeho aktivity smerujú len k získaniu civilného jadrového programu, na ktorý majú na základe ich podpisu Zmluvy o nešírení jadrových zbraní (NPT) právo a taktiež ho považujú za „želanie národa“.

Doterajšia stratégia Západu predostrieť Iránu povzbudzujúce i odradzujúce prostriedky zatiaľ nemala viditeľný úspech. V snahe zastaviť iránske snahy stať sa jadrovým štátom západné krajiny posunuli problém pred OSN. Bezpečnostná rada OSN do dnešného dňa schválila štyri kolá sankčných rezolúcií, ktoré vyzývajú Irán k zastaveniu podozrivých aktivít, zakazujú vonkajšiu pomoc iránskemu obohacovaniu a spracovávaní uránu a uvalujú rozličné obchodné, finančné a dopravné sankcie na jednotlivcov a organizácie spojené s jadrovým programom. I keď sú sankcie veľmi často využívaným nástrojom politického nátlaku, ich účinnosť býva rovnako často spochybňovaná. Vo svojej práci sa zameriam práve na medzinárodné sankcie OSN voči Iránu a ich úlohu pri riešení daného problému.

¹ EVANS, G.; KAWAGUCHI, Y. (2009). *Eliminating Nuclear Threats: a practical agenda for global policymakers*. Canberra : International Commission on Nuclear Non-proliferation and Disarmament, s.184.

Výskumná otázka a hypotéza

Základnou výskumnou otázkou tejto bakalárskej práce je: *Aká je úspešnosť sankcií ako nástroja nerozširovania jadrových zbraní v prípade iránskeho jadrového programu?* Pri analýze úspešnosti sankčných opatrení sa zameriam najmä na ich dopady na iránsky režim a jeho jadrový program. Určovanie úspešnosti a hodnotenie účinnosti a je problematické, keďže priame dôkazy nie sú k dispozícii. Predpokladám však, že i keď mali sankcie na Irán podstatné dopady, dosiaľ neboli úspešné v naplnení svojich cieľov.

Metodológia práce

Vzhľadom na to, že vo svojej práci chcem podať detailný rozbor špecifického problému, rozhodla som sa aplikovať metódu jednopřípadovej štúdie. Zameriam sa na kvalitatívnu analýzu okolností sankčných opatrení, ktorá by mala byť nápomocná pri vyvedení odpovedí na otázky týkajúce sa ich efektivity a úspešnosti. Za nezávislú premennú si stanovím okolnosti sankcií, ktoré by mali pôsobiť na závislú premennú – účinnosť sankcií. Okolnosti sankcií mi bude určovať ich obsah, implementácia, rozsah, dopady a stupeň medzinárodného zapojenia.

Výber použitej literatúry

Téma iránskeho jadrového programu a sankcií voči Iránu je v Českej republike spracovaná nie veľmi rozsiahlo. Našlo sa však zopár zborníkov spracujúcich túto tematiku, spomeniem napríklad štúdiu *Proliferace jaderných zbraní: Problémoví aktéři* alebo *Mezinárodní sankce (OSN, EU, OBSE, jednostranné sankce) jako donucovací nástroj řešení sporů v mezinárodních vztazích a jejich místo, úloha a dopady na českou zahraniční politiku*. Hlavnými zdrojmi však sú zahraničné časopisy, monografie a zborníky a v nich publikované odborné analýzy sankčných opatrení a iránskeho jadrového programu.

Pramennú základňu tvoria dve štúdie vydané v International Institute for Strategic Studies, ktorými sú *Sanctions as Grand Strategy* od Brendana Taylora a *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes* od Marka Fitzpatricka a ďalej správa pre americký Kongres *Iran Sanctions* z Congressional Research Service od Kennetha Katzmana.

Štruktúra práce

Práca je rozdelená do troch kapitol. Prvá kapitola predstavuje tri kľúčové aspekty, a to medzinárodné sankcie, iránsky jadrový program a jeho okolnosti. Snaží sa ponúknuť definíciu medzinárodných sankcií, predstaviť uskutočnené analýzy ich účinnosti a použitia ako nástroja neproliferačie. Ohľadom iránskeho jadrového programu sa venuje jeho histórii, odhaleniu a vývoju a taktiež spomína argumenty obhajoby a motívy Iránu.

Druhá kapitola sa už venuje samotným sankčným opatreniam, pričom kladie dôraz na jednotlivé rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN a ich následnú implementáciu dôležitými svetovými aktérmi.

Tretia kapitola tvorí hlavnú časť práce a predstavuje akési vyhodnotenie analyzovaných sankčných opatrení. Predstavím dopady sankcií na Irán, konkrétne ekonomické, psychologické dopady a dopady na jadrový program. Ďalej sa zameriam na faktory oslabujúce účinnosť sankcií a pokúsim sa načrtnúť ďalší vývoj problematiky.

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY

1.1 Medzinárodné sankcie a ich účinnosť

Medzinárodné sankcie sú v obecnom zmysle chápané ako vynucovanie dodržania medzinárodne-právnych záväzkov jedného štátu inými, najmä záväzkov vyplývajúcich z existujúcej obchodnej dohody. Medzinárodné sankcie sú však používané aj ako nástroj k vynúteniu súhlasu s dohodou alebo rozhodnutím, na ktorom sa cieľová krajina nepodieľala. Príkladom takého rozhodnutia sú rezolúcie OSN².

Bezpečnostná rada OSN má podľa článku 24 Charty OSN primárnu zodpovednosť za udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Ak určí podľa článku 39, že nejaká situácia predstavuje ohrozenie alebo porušenie mieru, môže nariadiť štátom, aby zahájili sankcie voči aktérovi zodpovednému za toto ohrozenie alebo narušenie. Sankcie sú alebo by mali byť následne implementované na národnej úrovni všetkými štátmi, keďže všetky štáty majú povinnosť podľa medzinárodného práva splniť rezolúcie Bezpečnostnej rady podľa Kapitoly VII³.

Sankčná politika Bezpečnostnej rady sa za posledné desaťročie dramaticky posunula od obecných obchodných sankcií vo forme blokády a embarga k väčšiemu používaniu cielených a selektívnych sankcií⁴. V súčasnosti bežne užívanými cielenými sankciami namierenými na konkrétneho aktéra sú: letecké zákazy, finančné sankcie, zbrojné embargo, zákaz cestovania, bojkot tovaru, zmrazenie účtov, obmedzenie prístupu na zahraničné trhy a iné. Jedným z cieľov takýchto sankcií je zamerať sa na vedúcich predstaviteľov štátu a vyhnúť sa postihnutiu bežného obyvateľstva. Cielené sankcie majú izolovať určitých aktérov ako firmy, rebelské skupiny alebo zločinecké siete od prístupu k potrebným zdrojom. Primárne sú zamerané na jednotlivcov, súkromne i vo verejnej pozícii⁵.

² prevzaté z TESARĚ, F.(2002). *Mezinárodní sankce (OSN, EU, OBSE, jednostranné sankce) jako donucovací nástroj řešení sporů v mezinárodních vztazích a jejich místo, úloha a dopady na českou zahraniční politiku*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s.4.

³ WALLENSTEEN, P.; STAIBANO, C.(2005). *International sanctions : between wars and words in the global system*. 1st ed. London: Cass, s. 182.

⁴ WALLENSTEEN, P.; STAIBANO, C.(2005). *International sanctions : between wars and words in the global system*. 1st ed. London: Cass, s. 144.

⁵ WALLENSTEEN, P.; STAIBANO, C.(2005). *International sanctions : between wars and words in the global system*. 1st ed. London: Cass, s.108.

I keď sú sankcie veľmi často používaným nástrojom politického útlaku, ich účinnosť je rovnako často spochybňovaná⁶. Najvplyvnejšia a veľmi často citovaná analýza ekonomických sankcií od Peter G. Peterson Institute for International Economics⁷ preskúmala 174 ekonomických sankčných režimov od roku 1990 do 2007. Pomocou systému hodnotenia, ktorý sa pokúšal určiť, či cieľová krajina vyhovela zámeru zosielajúcej krajiny a či boli sankcie hlavnou príčinou tejto zmeny, autori štúdie označili zo 174 prípadov za úspešné len 34%. Avšak úspešnosť podstatne závisela na tom, o aký druh politickej alebo vládnej zmeny usilovali⁸. Sankcie, ktorých cieľom bolo zrieknutie sa zbraní hromadného ničenia dokázali v štyroch prípadoch odradiť cieľové krajiny od snáh o získanie jadrových zbraní – prípad Južnej Kórey, Taiwanu, Líbye a Iraku. Na druhej strane sankcie nezabránili v nadobudnutí jadrových zbraní Indii a Pakistanu a neodradili Severnú Kóreu a Irán od intenzívneho a pokračujúceho úsilia. V každom z týchto prípadov odopieranie kľúčových zložiek k výrobe jadrových zbraní nepochybne spomalilo proces niekoľkými rokmi. Avšak keď sa už štátni predstavitelia rozhodli povýšiť zisk jadrových zbraní za prvoradý cieľ, sankcie stratili svoj donucovací účinok⁹.

1.2 Jadrový program

1.2.1 Začiatky

Napriek tomu, že iránsky jadrový program je dnes nočnou morou amerických prezidentských poradcov¹⁰, sú to práve Spojené štáty, ktoré majú zásluhu na jeho zrode. V 50. rokoch 20. storočia, v čase priaznivých bilaterálnych vzťahov bola nadviazaná vzájomná spolupráca v oblasti rozvoja civilnej jadrovej technológie v rámci amerického programu Atómy pre mier. Strategické vzťahy so Spojenými štátmi a poprednými európskymi krajinami, ako Francúzsko a Západné Nemecko, v 60. a 70. rokoch priniesli

⁶ TESAŘ, F.(2002). *Mezinárodní sankce (OSN, EU, OBSE, jednostranné sankce) jako donucovací nástroj řešení sporů v mezinárodních vztazích a jejich místo, úloha a dopady na českou zahraniční politiku*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s.121.

⁷ HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*, 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.

⁸ HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*, 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, s.158.

⁹ HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*, 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, s.72.

¹⁰ Prednáška Gary Samore – poradca Bieleho domu pre nešírenie jadrových zbraní, Praha – ÚMV, 13.04.2011

Iránu možnosť rozvoja významnej technologickej infraštruktúry a nahromadenia hodnotných vedeckých poznatkov o jadrovej sfére.

V roku 1974 iránsky šáh Muhammad Rezá Pahlaví založil Iránsku organizáciu pre atómovú energiu (AEOI), čím zahájil iránsky jadrový program ako jeden z komponentov ambiciózneho energetického plánu založeného na optimálnom využití zdrojov energie – ropy, plynu, vody a jadra. Základnou myšlienkou bolo dosiahnuť optimálnu energetickú zmes, ktorá prinesie flexibilnejší systém dodávok energie a tiež zachovanie uhlíkových zdrojov na čo najdlhšiu dobu¹¹. Šáh oznámil plán výstavby jadrového programu – do 20 rokov vybudovať 22 jadrových reaktorov s kapacitou 23 000 megawattov. V tom istom roku podpísal kontrakt s nemeckou firmou Kraftwerk Union o výstavbe prvej jadrovej elektrárne v prímorskom meste Búšehr.

V snahe preukázať, že neusiluje o jadrové zbrane, Irán podpísal roku 1968 medzi prvými Zmluvu o nešírení jadrových zbraní, čím podriadil svoj jadrový program kontrolám Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu¹². MAAE je agentúra OSN zodpovedná za zabezpečenie jadrových zariadení pred zneužitím štiepneho materiálu za účelom výroby jadrových zbraní.

1.2.2 Prerušenie

Prvý búšehrský reaktor bol dokončený na 85% a druhý len sčasti, keď vo februári roku 1979 iránska revolúcia náhle prerušila vývoj jadrového programu. Revolúcia, ktorá zvrhla 37-ročnú vládu prozápadného šáha, bola vyvrcholením dlhoročného sociálneho, ekonomického a náboženského napätia a protestov v krajine. Opozičné sily skladajúce sa zo širokých spektier spoločnosti sa dokázali pod vedením Chomejního zhodnúť na dvoch veciach, a to odpore k šáhovi a Spojeným štátom (v reči opozície – Veľký Satan)¹³. Modernizujúca monarchia tak bola nahradená islamskou republikou – teokraciou na základe koncepcie Vlády znalcov islamského práva.

Výstavba dvoch jadrových reaktorov v elektrárni Búšehr bola zastavená, pretože v dobe po revolúcii sa režim v rámci protizápadnej rétoriky a kultúrnej očisty snažil zbaviť západných vplyvov a projektov. Po revolúcii nasledovalo obdobie snáh o „export revolúcie“ pomocou destabilizácie okolitých režimov, podnecovania palestínskeho

¹¹ KATOUZIAN, H.(2008). *Iran in the 21st Century: Politics, Economics and Conflict*. London: Routledge, s. 189.

¹² KBAROGLU, M.(2007). Iran's nuclear ambitions from a historical perspective and the attitude of the West, *Middle Eastern Studies*, Vol 43: No. 2, s. 225.

¹³ Congressional Quarterly, Inc.(2005). *The Middle East*, 10th ed. Washington, D.C.: CQ Press, s. 247.

odporu a o konfrontáciu s USA¹⁴. Irán od 80.rokov výrazne podporoval teroristické organizácie, zadržoval amerických rukojemníkov a plánoval ochromiť dodávky ropy z Perzského zálivu .

Veľmi zásadný dopad na iránsky jadrový program i na jeho bezpečnostnú a zahraničnú politiku mala zničujúca 8-ročná iránsko-iracká vojna(1980-88). Brutalita irackých bombových a chemických útokov, ktoré zničili veľkú časť iránskej infraštruktúry a tiež nedokončenú búshehorskú elektrárňu, prinútila predstaviteľov uvedomiť si hodnotu modernej vojenskej technológie, najmä zbraní hromadného ničenia. Iránci často argumentujú, že Saddam Hussein by sa neodvážil začať vojnu alebo použiť chemické zbrane proti nim, keby mal Irán schopnosť jadrového odstrašenia¹⁵. Počas tohto konfliktu Spojené štáty považovali Irán za väčšie z dvoch cieľ a rôznymi spôsobmi sa snažili izolovať iránsky režim od dodávok moderných zbraní a potrebných surovín. Irán si tak z tohto konfliktu odniesol nielen presvedčenie o potrebe nekonvenčných zbraní k nutnému odstrašeniu nepriateľa – Iraku, ale aj vedomie nevyhnutnej samostatnosti vo vlastnej obrane¹⁶. Snaha o samostatnosť (teda nezávislosť na vplyve západných mocností) v rámci výskumu zbraní hromadného ničenia priviedla iránsky režim k požiadavke na zvládnutie všetkých etáp jadrového palivového cyklu.

1.2.3 Obnovenie programu

Jedným z hlavných motívov k obnoveniu jadrového programu bola teda iracká ofenzíva na Irán počas Iránsko – Irackej vojny. Podľa správy CIA z roku 1988, prezident Rafsandžani oživil jadrový program po získaní povolenia od imáma Chomejního v roku 1982¹⁷. V roku 1984 otvoril Jadrové výskumné stredisko v Esfahane, čím deklaroval rozhodnutie islamského režimu pokračovať v jadrovom úsilí zdedenom po režime šáha. Požiadal francúzske a nemecké firmy, aby pokračovali vo výstavbe jadrových reaktorov, avšak tie sa po nátlaku zo strany USA dištancovali od uzavretých dohôd a odmietli. Iránske vedenie si uvedomilo, že od Západu už jadrovú technológiu nezískajú a začali hľadať dodávateľov inde. Zahájili jednania s Pakistanom, Argentínou, Indiou,

¹⁴ TAKEYH, R.(2003). Iranian Options: Pragmatic Mullahs and America's Interests. *National Interest*, Issue 73, Fall, s. 49-56.

¹⁵ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 14.

¹⁶ BYMAN, D.; SHAHRAM C. et al.(2001). *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.

¹⁷ *Middle East-South Asia: Nuclear Handbook*. Central Intelligence Agency, 1988.

Španielskom, Československom a ďalšími, uzavreli niekoľko dohôd o spolupráci, avšak žiadne z týchto snáh nevyriešili problém s dostavbou reaktorov¹⁸. Hlavným problémom bola obštrukcia Spojených štátov, ktoré nátlakom dosiahli zrušenie jednaní. USA taktiež uvalili unilaterálne sankcie na Irán a snažili sa zabrániť importu materiálu s „dvojakým využitím“ do Iránu, avšak s obmedzeným úspechom. Krátko po obnovení programu Irán kontaktoval aj nelegálnu sieť s jadrovými technológiami Abdula K. Chána, hlavnú postavu pakistanského jadrového programu, od ktorej obdržal zásielky centrifúg¹⁹. V 90. rokoch používal Irán Búšehr ako zásterku k získaniu citlivej jadrovej technológie a pokroky robil najmä vďaka spolupráci s Čínou a Ruskom. Niekoľko zmlúv o spolupráci s Čínou prinieslo vybudovanie zariadení na fabrikáciu a konverziu paliva, avšak viedli k okamžitým protestom USA, ktoré väčšinou spôsobili odloženie dodávok. Jediným významným dodávateľom sa tak stalo Rusko. V roku 1995 uzavrel Irán s Ruskom zmluvu o rekonštrukcii Búšehrskej elektrárne a poskytnutí jadrovej technológie a expertízy. Odvtedy sa USA a Izrael snažia upozorňovať na možnosť iránskeho prístupu k ruskej jadrovej technológii a jeho schopnosť vyvinúť utajený program vývoja jadrových zbraní.

1.2.4 Odhalenie programu

Kríza okolo iránskeho programu začala v auguste 2002, keď opozičná exilová skupina Národná rada iránskeho odporu zverejnila informácie o prísne tajných jadrových zariadeniach v meste Natanz (komplex pre obohacovanie uránu) a Arak (výskumný reaktor a zariadenie pre výrobu ťažkej vody), čo viedlo k odhaleniu doposiaľ Iránom oficiálne neohlásených dvadsaťročných jadrových aktivít²⁰. Fakt, že Irán bol schopný významného pokroku v tak náročných technológiách napriek americkým sankciám bol pre verejnosť veľmi znepokojivý, pretože tieto zariadenia je možné použiť ako k mierovým účelom, tak i k produkcii štiepneho materiálu (vysoko obohateného uránu alebo plutónia), ktoré sú potrebné na výrobu jadrových zbraní. Ďalšie znepokojivé

¹⁸ CORDESMAN, A. (2000). *Iran and Nuclear Weapons*. Washington, DC: Centre for Strategic and International Studies, s.10.

¹⁹ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 15.

²⁰ HODER, Lukáš. (2006). Irán. In ROJČÍK, Ondřej; VILÍMEK, Petr (eds.). *Proliferace jaderných zbraní: problémoví aktéři*. Brno: MPÚ MU, s.105

zistenie prišlo o rok neskôr, že zakladateľ pakistanského jadrového programu, A. Q. Khan predal Iránu v 80. rokoch tajne jadrovú technológiu a dizajny²¹.

Irán sa obhajoval, že podľa Dohody o bezpečnostných opatreniach s MAAE²² nebol povinný zariadenia nahlásiť až do 6 mesiacov pred zavedením jadrového materiálu do nich. Napriek tomu mal však Irán právnu povinnosť oznámiť dovoz a použitie jadrového materiálu obecne. Po následnej inšpekcii zariadení prezentoval vtedajší riaditeľ MAAE ElBaradei Rade guvernérov správu, v ktorej menuje niekoľko porušení záväzkov v rámci Dohody o bezpečnostných opatreniach. Rada MAAE vyzvala Irán k väčšej spolupráci a k prerušeniu aktivít súvisiacich s obohacovaním uránu.

1.2.5 Diplomatické jednania

V roku 2003 zahájili európske krajiny Francúzsko, Veľká Británia a Nemecko (tzv. „E3“) s Iránom vlastné diplomatické jednania v snahe brzdiť jeho jadrové snahy. V októbri 2003 sa Irán výmenou za mierovú jadrovú technológiu zaviazal úplne odhaliť svoje predchádzajúce činnosti spojené s programom, podpísať a implementovať Dodatkový protokol k Dohode o bezpečnostných opatreniach MAAE z roku 1974 a zastaviť všetky aktivity spojené s obohacovaním. Práve Dodatkový protokol sa stal hlavným predmetom sporu medzi iránskymi radikálmi a pragmatikmi. Hlavný iránsky vyjednávatel' Ruhani neskôr napísal, že v tom čase zvažovali 2 odlišné postupy. Zástancovia tvrdej línie alebo stratégie „Severnej Kórey“ chceli naplno rozbehnúť jadrový vývoj, ignorovať MAAE a NPT a prinútiť USA k veľkým ústupkom podobným k Severnej Kórey. Pragmatický, zmierlivý postoj alebo stratégia „Líbye“ predstavovala vzdanie sa a odovzdanie všetkého jadrového materiálu²³. Dodatkový protokol bol nakoniec podpísaný v decembri 2003 a napriek tomu, že iránsky parlament *Majlis* ho neratifikoval, Irán ho dodržiaval v období december 2003 až február 2006. Následná

²¹ LANCASTER, J.; KHAN K.: *Pakistanis Say Nuclear Scientists Aided Iran*. Washington Post, January 24, 2004

²²Štáty, ktoré podpísali Zmluvu o nešírení jadrových zbraní (NPT) sú povinné uzavrieť Dohodu o bezpečnostných opatreniach (Safeguards agreement) s Medzinárodnou agentúrou pre atómovú energiu (MAAE). V prípade krajín, ktoré nedisponujú jadrovými zbraňami, táto Dohoda dovoľuje Agentúre monitorovať jadrové zariadenia a materiály, aby zaistila, že nebudú použité na vojenské účely. Avšak inšpekcie a monitorujúca právomoc Agentúry je obmedzená len na zariadenia, ktoré boli krajinou oficiálne ohlásené. Dodatkový protokol k Dohode o bezpečnostných opatreniach MAAE rozširuje možnosti Agentúry o inšpekciu akéhokoľvek podozrivého zariadenia. Štatút MAAE vyžaduje, aby Rada guvernérov predkladala prípady nedodržiavania Dohody o bezpečnostných opatreniach Bezpečnostnej rade OSN. Viď U.S. Congressional Research Service. *Iran's Nuclear Program: Status*. (RL34544; Dec. 29, 2009), by Paul K. Kerr, str.4

²³ ARJOMAND, S. A.(2009). *After Khomein: Iran under his successors*, Oxford: Oxford University Press, s. 199

správa MAAE oznámila, že Irán porušil svoje záväzky v rámci Dohody o bezpečnostných opatreniach. Spojené štáty, ktoré sa týchto jednaní nezúčastňovali a nepodporovali ich, začali hroziť posunutím prípadu Bezpečnostnej rade OSN, preto Irán zo strachu pred možnými uvalenými sankciami obnovil jednania s E3, ktoré viedli k uzavretiu konkrétnejšej Parížskej dohody²⁴ v novembri 2004. V tejto dohode sa Irán zaviazal k zastaveniu obohacovania uránu, rozobratiu ťažkovodného reaktora v Araku, k rozsiahlejším jadrovým inšpekciám a k záväzku neopustiť NPT (má právnu výstupnú klauzulu)²⁵.

Avšak v auguste roku 2005 sa iránske vedenie na čele s novozvoleným prezidentom Mahmoudom Ahmadinedžádom rozhodlo odstrániť pečate MAAE a zahájiť konverziu uránu (1 krok pred obohacovaním) v zariadení Esfahan. Tento krok, ktorý bol v rozpore s Parížskou dohodou preukázal iránsku nespokojnosť s európskymi ponúknutými návrhmi ako výmena za zastavenie jadrových aktivít. Toto konečne viedlo Radu guvernérov k posunutiu prípadu Bezpečnostnej rade OSN. Irán na to reagoval oznámením o zastavení dodržiavania Dodatočného protokolu²⁶.

1.2.6 Sankcie

Jednania s E3 boli v roku 2006 obnovené a tentokrát sa k nim pridali i Rusko, Čína a Spojené štáty (tzv. „E3+3“ alebo „P5+1“²⁷) s ponukou balíčka stimulov a možných sankcií. Irán však do daného termínu neodpovedal, a tak Bezpečnostná rada OSN schválila prvé multilaterálne sankčné opatrenia voči Iránu v snahe prinútiť ho ku kompromisu. Prvá Rezolúcia 1696 schválená v júli 2006 ešte voči Iránu neuvalovala sankcie, avšak stanovila termín, dokedy musí Irán splniť požiadavky MAAE. Neurčitá odpoveď Iránu viedla k snahe P5+1 vyjednať dočasné zastavenie obohacovania, avšak bez dohody. Bezpečnostná rada preto v decembri 2006 schválila Rezolúciu 1737 a v nej prvé kolo sankcií voči Iránu. Stanovený termín na ukončenie obohacovania uplynul bez žiadnych nápravných krokov zo strany Iránu, a tak Bezpečnostná rada len po 3 troch týždňoch vyjednávania schválila v marci 2007 Rezolúciu 1747. Irán Rezolúcii opäť nevyhovел, avšak v snahe vyhnúť sa ďalšej izolácii, súhlasil v auguste 2007 s podpísaním

²⁴ Dostupné na http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaea/iran/eu_iran14112004.shtml

²⁵ *Iran agrees to nuclear curb*, BBC NEWS, 14 November, 2004

²⁶ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman, s.27

²⁷ „Permanent Five Plus 1“ = 5 stálych členov Bezpečnostnej rady OSN + Nemecko

dohody s MAAE, že objasní nezodpovedané otázky ohľadom predchádzajúcich jadrových aktivít. Nedostatočná spolupráca s MAAE a neúspešné jednanía viedli k schváleniu ďalších sankčných opatrení v Rezolúcii 1803 v marci 2008. O niekoľko mesiacov prejavili štáty P5+1 ochotu zväčšiť balíček stimulov pridaním politickej spolupráce a zvýšením energetickej spolupráce s Iránom. Irán tento návrh neprijal a ani ďalšie jednanía neboli úspešné. Kríza medzi Ruskom a Gruzínskom v auguste 2008 zhoršila americko-ruské vzťahy a prispela tak k ruskému nesúhlasu s navýšením sankcií OSN voči Iránu²⁸. V snahe dokázať Iránu trvalú jednotu, Rada schválila v septembri 2008 Rezolúciu 1835, ktorá vyzývala Irán k splneniu predchádzajúcich rezolúcií, ale vyjadrila ochotu rokovať a nezaviedla žiadne nové sankcie. Ďalšie jednanía s Iránom prišli až koncom roku 2009 po pohrození „ochromujúcimi“ sankciami. Odhalenie tajného podzemného zariadenia na obohacovanie uránu pri meste Qom v septembri 2009 obnovilo napätie okolo jadrového problému. V odpovedi na medzinárodnú kritiku Irán vzdorovito ohlásil plány na vybudovanie desiatich ďalších závodov na obohacovanie.

Kríza sa prehĺbila v januári 2010, keď Irán premeškal termín na akceptovanie návrhu MAAE poslať približne tri štvrtinu zásob nízko obohateného uránu do Ruska, kde mal byť materiál obohatený na 20% a potom z neho mali Francúzi vyrobiť palivo pre iránsky reaktor. Vo februári 2010 prezident Ahmadinežád prehlásil Irán za „jadrovú mocnosť“ a ohlásil iránsky zámer zvýšiť stupeň obohacovania uránu na 20% potrebných k výrobe reaktorového paliva, čím je o krok bližšie k odhadovaným 90%, potrebným k výrobe jadrovej zbrane²⁹. Krátko nato vydala MAAE správu, v ktorej po prvýkrát od vypuknutia iránskej jadrovej krízy, vyjadrila obavy, že iránske minulé a súčasné utajené aktivity súviseli s vývojom jadrovej náložky rakety³⁰. V máji 2010 Irán podpísal dohodu s Brazíliou a Tureckom (Teheránska Deklarácia), že pošle nízko obohatený urán do Turecka výmenou za obohatené palivo pre výskumný reaktor. Západné štáty reagovali na túto dohodu skepticky, tvrdiac, že nezastaví Irán v pokračovaní obohacovania uránu. V júni 2010 preto schválili štvrté kolo sankčných opatrení v Rezolúcii 1929. Táto Rezolúcia odráža kompromis, ktorý mal získať podporu Ruska a Číny, ktorí sa obávajú, že sankcie ohrozia ich vlastné záujmy v Iráne a zároveň poskytnúť americkým spojencom

²⁸ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; September 30, 2009), by Kenneth Katzman, s.24

²⁹ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. Routledge, s.59

³⁰ Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran, International Atomic Energy Agency, 18 February 2010, p.9

autorizáciu implementovania tvrdších opatrení. Prezident Obama vyhlásil, že táto Rezolúcia zavedie najtvrdšie sankcie, akým iránska vláda zatiaľ čelila, avšak ich zámerom je navrátiť Irán k rokovaciemu stolu³¹. Niekoľko kôl jednaní P5+1 s Iránom prebehlo, v decembri 2010 v Ženeve a v januári 2011 v Istanbule, avšak bez žiadneho značného pokroku a žiadne ďalšie rokovania zatiaľ neboli dohodnuté³².

1.3 Bezpečnostná hrozba, obhajoba a motívy

Pred niekoľkými desaťročiami upozornil americký stratég Albert Wohlstetter na proliferačné riziko, ktoré predstavujú krajiny, ktoré sú blízko k vlastneniu jadrových zbraní vyvíjaním citlivých technológií, ktoré nie sú obmedzené Zmluvou o nešírení jadrových zbraní (NPT)³³. Obohacovanie uránu a prepracovanie plutónia sú považované za citlivé technológie, pretože okrem civilného využitia je možné ich využiť i na vojenské účely. Obohacovanie uránu je jadrová technológia duálneho využitia, ktorá najviac znepokojuje medzinárodnú komunitu, pretože je aj Teheránom zvolenou cestou. Avšak zariadenie na výrobu ťažkej vody a ťažkovodný reaktor vo výstavbe v Araku by mohli poskytnúť Iránu alternatívnu plutónovú cestu k jadrovým zbraňam, ak si tiež zabezpečí zariadenie na prepracovanie plutónia. Tajnosť a ekonomická nelogika okolo iránskych obohacovacích aktivít naznačuje možný vojenský účel programu³⁴.

1.3.1 Obhajoba Iránu

Iránski predstavitelia však opakovanne prehlasujú, že jadrový program je určený výhradne pre mierové účely a že neusilujú o jadrové zbrane. Tvrdia, že je určený na výrobu elektriny, pretože ropné a plynové zdroje nie sú nekonečné a že obohacovanie je ich „právo“ vďaka ich účasti v Zmluve o nešírení jadrových zbraní z roku 1968. Častým protiargumentom býva, že Irán je krajina bohatá na ropu i zemný plyn, jadrový program nepotrebuje, a preto jeho zámer musí byť vojenský³⁵. Istá analýza však poukázala, že

³¹ Remarks by the President on United Nations Security Council Resolution on Iran Sanctions, The White House, June 09, 2010.

³² U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman, s.31

FITZPATRICK, M. (2010). Iran's Nuclear Challenge. In CAVELTY, M.; MAUER, V. (eds.). *The Routledge handbook of security studies*. London: Routledge, s. 320.

³⁴ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 18.

³⁵ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman, s.25.

relatívny nedostatok investícií môže spôsobiť, že Irán bude mať do roku 2015 zanedbateľný export ropy³⁶. Napriek tomu americkí politici tvrdia, že iránske zásoby zemného plynu robia jadrovú energiu zbytočnou³⁷. Iránski lídri ďalej poukazujú na to, že vlastníctvo jadrových zbraní by ohrozilo iránsku bezpečnosť, keďže by sa určite stali terčom amerického a izraelského útoku, medzinárodnej izolácie a ekonomického bojkotu, a tiež stratili momentálnu ochranu Ruska a Číny. Zjavné snahy o vývoj jadrových zbraní by mohli podnietiť podobné snahy u sunnitských arabských susedov, čím by sa negovala ich konvenčná strategická výhoda. Navyše v roku 2003 najvyšší duchovný vodca Ajatolláh Chameneí vydal fatwu proti vyvíjaniu, výrobe, skladovaniu a použitiu jadrových zbraní z náboženských a morálnych dôvodov. Fatwy sa síce môžu meniť na základe nových okolností, ale podľa autora Fitzpatricka je nepravdepodobné, že by iránsky duchovný vodca tajne podporoval vojenskú aktivitu, ktorá výslovne odporuje jeho vlastnému náboženskému ediktu³⁸.

1.3.2 Motívy Iránu

Predpokladaných motívov Iránu k získaniu samostatnosti pri zvládnutí jadrového cyklu a pokusov o získanie vojenských jadrových technológií je niekoľko. Spočívajú predovšetkým v jeho regionálnych politických ambíciách, vo vnímaní vonkajších hrozieb a v snahe predstaviteľov štátu zachovať súčasný islamský režim³⁹. I keď ako už bolo spomínané, iracké bombové a chemické útoky boli určite motivujúcim faktorom pri obnovení jadrového programu v 80. rokoch, Irán v súčasnosti neusiluje o jadrovú schopnosť kvôli odstrašujúcemu vplyvu ako kvôli prestíži, ktorú zvládnutie takej náročnej technológie prinesie. Irán usiluje o úlohu dominantného regionálneho vodcu na Blízkom východe a zvládnutie jadrového cyklu by mu určite prinieslo vytúžený status veľmoci.⁴⁰

³⁶ STERN, R. (2007). The Iranian Petroleum Crisis and United States National Security. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, Vol. 104, No. 1, s. 377-382.

³⁷ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman, s.25

³⁸ FITZPATRICK, M. (2010). Iran's Nuclear Challenge. In CAVELTY, M.; MAUER, V. (eds.). *The Routledge handbook of security studies*. London: Routledge, s. 320.

³⁹ HODER, Lukáš.(2006). Irán. In ROJČÍK, Ondřej; VILÍMEK, Petr (eds.). *Proliferace jaderných zbraní: problémovi aktéři*. Brno: MPÚ MU, s.100.

⁴⁰ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 14

Druhý faktor, vnímanie vonkajších hrozieb, súvisí najmä s tým, že Irán obýva nebezpečný región, susedí so 7 štátmi a v okolí má viac nepriateľov ako priateľov. V jeho bezprostrednej blízkosti sa nachádza niekoľko jadrových mocností vrátane Číny, Indie, Izraelu, Pakistanu a Ruska a taktiež Spojené štáty, ktoré sú v tomto regióne silne vojensky angažované. Vzájomné vzťahy Spojených štátov a Iránu sú už tri dekády napäté, preto Irán považuje americké vojenské jednotky na východ v Afganistane, na západ v Iraku a námorné jednotky na juh v Perzskom zálive ako bezpečnostnú hrozbu. Vyhlásenia Bushovej administratívy priradujúce Irán k „ose zla“, politika „preventívneho odstrašenia“ a debaty o zmene režimu nepochybne tiež motivovali iránske vedenie k vývoju schopnosti odolať donucovacím prostriedkom⁴¹. Irán môže vidieť v jadrových zbraniach odstrašujúci potenciál voči priamemu americkému alebo izraelskému útoku, avšak tie vyplývajú z cirkulárnej kauzality – jediný dôvod pre útok na Irán by bol predísť jadrovému vyzbrojeniu. Ak je teda zámerom Iránu odstrašiť agresiu USA alebo Izraela, zbrane hromadného ničenia problém Teheránu neriešia, ale vytvárajú⁴².

Tretím faktorom je snaha iránskych politikov udržať súčasný režim využívajúc nacionalizmus a étos boja proti nespravodlivému útlaku zo strany vonkajšieho sveta⁴³. Iránci so stále živými spomienkami národného poníženia a závislosti na veľmociach považujú úsilie o citlivé technológie za základné právo suverénneho národa. Iránsky jadrový program sa teší pomerne silnej domácej podpore a vedúci predstavitelia ho označujú za „želanie národa“. Preháňanie zahraničnej hrozby revolučnými vodcami pre posilnenie svojej domácej pozície je typický prejav porevolučnej doby⁴⁴. Už mnoho rokov je jadrový program využívaný ako jeden z hlavných mobilizačných prostriedkov v rámci iránskej vnútornej a zahraničnej politiky a sčasti tak dáva legitimitu režimu, ktorý inak stratil verejnú podporu. Ďalšou výhodou je, že odvracia pozornosť od režimom porušovaných ľudských práv a občianskych slobôd.

Iránske zámery sú pre zahraničného pozorovateľa nejasné. Avšak niet pochyb o tom, že usiluje minimálne o dosiahnutie latentnej kapacity – to znamená nutnej

⁴¹ FITZPATRICK, M. (2010). Iran's Nuclear Challenge. In CAVELTY, M.; MAUER, V. (eds.). *The Routledge handbook of security studies*. London: Routledge, s.319.

⁴² PERKOVICH, G. (2003). *Dealing With Iran's Nuclear Challenge*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.

⁴³ HODER, Lukáš.(2006). Irán. In ROJČÍK, Ondřej; VILÍMEK, Petr (eds.). *Proliferace jaderných zbraní: problémovi aktéři*. Brno: MPÚ MU, s.102.

⁴⁴ ARJOMAND, S. A.(2009). *After Khomein: Iran under his successors*. Oxford: Oxford University Press, s.196

technickej, priemyselnej, materiálnej a finančnej základne k výrobe jadrových zbraní⁴⁵. Rozlíšenie mierového jadrového programu od programu na vývoj jadrových zbraní môže byť ťažké, pretože väčšina technológií je duálneho využitia. Vojenský jadrový program môže dokonca existovať súčasne s civilným bez výslovného rozhodnutia vyrobiť jadrovú zbraň⁴⁶. Iránski lídri teda ešte nemusia vykonať rozhodnutie, či jadrové zbrane vyrobiť alebo nie.

⁴⁵ V súčasnosti disponuje latentnou kapacitou 49 štátov. HODER, Lukáš.(2006). Irán. In ROJČÍK, Ondřej; VILÍMEK, Petr (eds.). *Proliferace jaderných zbraní: problémoví aktéři*. Brno: MPÚ MU, s.118.

⁴⁶ U.S. Congressional Research Service. *Iran's Nuclear Program: Status*. (RL34544; Dec. 29, 2009), by Paul K. Kerr, str.2

2. MEDZINÁRODNÉ SANKCIE OSN VOČI IRÁNU

2.1 Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN

Snaha Spojených štátov o zavedenie medzinárodných sankcií OSN sa vyplnila až 3 a pol roka po prvých záznamoch o iránskych porušeníach bezpečnostných opatrení, a to tiež až potom, čo niekoľko kôl vyjednávania dospelo do slepej uličky. Tento odklad reflektoval názor európskych krajín, že hrozba sankcií má väčšiu silu než ich samotné uvalenie. Skutočne, hrozba sankcií presvedčila Irán k prijatiu dohody o prerušení v októbri 2003 a posilnenej dohody o prerušení v novembri 2004. Ale po predložení prípadu Bezpečnostnej rade OSN prisudzoval Irán tejto hrozbe menšiu hodnotu, keďže si uvedomil, že si s obmedzenými sankciami dokáže poradiť⁴⁷.

2.1.1 Rezolúcia 1696

Rezolúcia 1696⁴⁸, prijatá 31. júla 2006 (14-1, Katar hlasoval proti) vyžadovala, aby Irán zastavil všetky aktivity spojené s obohacovaním uránu vrátane výskumu a vývoja a plne spolupracoval s MAAE do 30 dní, inak bude čeliť možnosti ekonomických a diplomatických sankcií. Kvôli Číne a Rusku bola prijatá podľa článku 40 Charty OSN, ktorý robí jeho dodržanie povinné, ale nie podľa článku 41, ktorý zavádza ekonomické sankcie alebo článku 42, ktorý oprávňuje vojenskú akciu⁴⁹. Rezolúcia tiež vyzvala členské štáty OSN, aby Iránu nepredávali technológiu využiteľnú v spojení so zbraňami hromadného ničenia.

2.1.2 Rezolúcia 1737

Konajúc podľa článku 41 kapitoly VII. Charty OSN, Bezpečnostná rada OSN 23. decembra 2006 jednomyselne schválila rezolúciu 1737⁵⁰. Bola to prvá zo štyroch rezolúcií BR OSN uvažujúcich sankcie kvôli iránskemu jadrovému programu. Rezolúcia požadovala, aby Irán okamžite zastavil všetky aktivity spojené s obohacovaním,

⁴⁷ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 33

⁴⁸ U.N. Security Council, 5500th Meeting. "Resolution 1696 (2006) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1696). 31 July 2006.

⁴⁹ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman, s.28.

⁵⁰ U.N. Security Council, 5612th Meeting. "Resolution 1737 (2006) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1737). 23 December 2006.

prepracovaním a ťažkovodné projekty. Tiež obmedzovala technickú spoluprácu MAAE s Iránom a vyzývala všetky členské štáty k zavedeniu niekoľkých sankčných prostriedkov zameraných na iránsky jadrový program a program balistických striel. Za prvé, vyžadovala zaviesť nutné opatrenia k zabráneniu dodávok materiálu a technológie, ktoré by pomohli pri vývoji týchto programov. Za druhé, vyzývala členské štáty, aby sa vyvarovali poskytnutia technickej alebo finančnej pomoci v týchto programoch. Príloha obsahovala zoznam 12 osôb a desiatich organizácií spojených s jadrovým a balistickým programom a vyzývala členské štáty, aby zmrazili ich finančné zdroje a nahlásili ich pohyb na svojom území⁵¹. Rezolúcia 1737 pripúšťala možné zrušenie sankcií – a teda poskytovala priestor pre ďalšie jednania – v prípade, že Irán preruší všetky aktivity spojené s obohacovaním uránu a splní všetky záväzky k MAAE a OSN. Avšak v prípade, že správa podaná riaditeľom MAAE do 60 dní ukázala nedodržanie tejto rezolúcie Iránom, Bezpečnostná rada prijme ďalšie kroky podľa článku 41 kapitoly VII. Charty OSN.

2.1.3 Rezolúcia 1747

Krátko po tom, čo v správe ElBaradei oznámil iránske nesplnenie požiadaviek do daného termínu⁵², schválila BR OSN jednomyseľne s prekvapujúcou rýchlosťou 24. marca 2007 Rezolúciu 1747⁵³. Rezolúcia potvrdila sankcie načrtnuté v predchádzajúcej rezolúcii a navyše zakázala dovoz a vývoz zbraní Iránom, zdvojnásobila počet osôb a organizácií, na ktoré sa vzťahuje zmrazenie aktív, vrátane siedmich členov Revolučných gárd a iránskej piatej najväčšej banky – Bank Sepah. Nahlásenie pohybu sankciovaných osôb na území členských štátov sa stalo povinným⁵⁴. Taktiež vyzývala členov, aby nevstupovali do nových záväzkov s Iránom, pokiaľ ide o granty a zvýhodnené pôžičky. Nebolo to povinné, ale poskytlo to štátom právny základ k použitiu finančného tlaku. Rezolúcia obsahovala konkrétnu výnimku – pôžičky pre humanitárne účely, teda neplatila na pôžičky Svetovej banky⁵⁵. Ďalej vyzývala (ale

⁵¹ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s.35.

⁵² Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolution 1737 (2006) in the Islamic Republic of Iran, International Atomic Energy Agency, 22 February 2007.

⁵³ U.N. Security Council, 5647th Meeting. "Resolution 1747 (2007) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1747). 24 March 2007.

⁵⁴ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.65.

⁵⁵ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman, s. 29

neprikazovala) štáty, aby sa vyhli predaju zbraní alebo materiálu s dvojitým použitím. Podmienky týkajúce sa zrušenia týchto opatrení zostali podobné ako v predchádzajúcej rezolúcii, taktiež vyžadovala správu riaditeľa MAAE a hrozila zavedením ďalších opatrení, ak Irán nedodrží podmienky oboch rezolúcií.

2.1.4 Rezolúcia 1803

Rezolúcia 1803⁵⁶ bola prijatá 3. marca 2008 14 hlasmi (Indonézia sa zdržala). Táto rezolúcia oprávňovala inšpekciu nákladov lietadiel a lodí cestujúcich z alebo do Iránu, podozrivých z prepravy položiek, ktoré rezolúcie zakazujú. Tiež zvýšila počet osôb, ktorých kontá mali byť zmrazené a medzinárodný pohyb monitorovaný, uvalila prísny zákaz cestovania na 5 osôb, vyzvala k ostrážitému monitorovaniu aktivít dvoch ďalších iránskych významných bánk a zakázala obchod s Iránom v oblasti niektorých materiálov a technológií duálneho využitia⁵⁷. Rezolúcia vyjadrila ochotu skupiny P5+1 k zváženiu ďalších stimulov pre vyriešenie iránskej jadrovej otázky pomocou jednania nad rámec tých, ktoré boli ponúknuté roku 2006. Členské štáty mali Bezpečnostnej rade do 60 dní ohlásiť kroky podstupené k implementácii Rezolúcie a do 90 dní mala nasledovať ďalšia správa riaditeľa MAAE ohľadom iránskeho konania.

2.1.5 Rezolúcia 1835

Rezolúcia 1835⁵⁸ prijatá jednomyselne 27. septembra 2008 zopakovala predchádzajúce požiadavky k zastaveniu aktivít spojených s obohacovaním a prepracovaním a k spolupráci s MAAE, ale nepridala žiadne ďalšie sankcie alebo ďalšiu časovú lehotu. Rusko dalo jasne najavo, že nič prísnejšie neakceptuje, a tak zámerom rezolúcie bolo len preukázať jednotu Bezpečnostnej rady⁵⁹.

⁵⁶ U.N. Security Council, 5848th Meeting. "Resolution 1803 (2008) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1803). 3 March 2008.

⁵⁷ FITZPATRICK, M. (2010). Iran's Nuclear Challenge. In CAVELTY, M.; MAUER, V. (eds.). *The Routledge handbook of security studies*. London: Routledge, s.324.

⁵⁸ U.N. Security Council, 5984th Meeting. "Resolution 1835 (2008) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1835). 27 September 2008.

⁵⁹ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s.37.

2.1.6 Rezolúcia 1929

Rezolúcia 1929⁶⁰ bola prijatá 9. júna 2010 s hlasmi 12-2, Turecko a Brazília hlasovali proti a Libanon sa zdržal hlasovania.

Hlavné body:

- Do zoznamu sankciovaných skupín pridáva 15 iránskych firiem napojených na firmy Revolučných gárd, 21 ďalších iránskych skupín a 1 osobu
- Zákaz cestovania osôb vymenovaných v tejto a predošlých rezolúciách je povinný
- Dáva štátom oprávnenie kontrolovať každú zásielku – a zbaviť sa nákladu – ak je podozrivá z prenášania pašovaného tovaru.
- Zakazuje štátom povoliť Iránu investovať do ťažby uránu a s tým spojených jadrových aktivít alebo do technológie balistických rakiet
- Zakazuje predaj ťažkých zbraní Iránu (vrátane tankov, pancierových vozidiel, bojových lietadiel, vojnových lodí a väčšiny raketových systémov) a požaduje obmedzenie v predaji ľahkých zbraní.
- Žiada štáty, aby naliehali na svoje spoločnosti, aby sa zdržiavali obchodnej spolupráce s Iránom, ak existuje podozrenie, že taká spolupráca napomôže iránskemu jadrovému programu.
- Žiada štáty (ale nenariaďuje), aby zakázali iránskym bankám otvárať u nich pobočky alebo svojim bankám otvárať v Iráne, ak by to napomohlo iránskemu jadrovému programu.
- Rezolúcia vytvára „Panel expertov“, ktorý zhodnotí účinok rezolúcií OSN a navrhne spôsob účinnejšej implementácie⁶¹

2.2 Implementácia sankcií

2.2.1 USA

Prístup hlavných politických aktérov – USA, EU, Číny, Japonska, Ruska – k implementácii sankcií je veľmi rozličný, pretože odráža odlišné názory na využitie sankcií obecné.

⁶⁰ U.N. Security Council, 6335th Meeting. "Resolution 1929 (2010) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1929). 9 June 2010.

⁶¹ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s.41.

Spojené štáty sú jediným členom Bezpečnostnej rady OSN, ktorý trvale požadoval uvalenie sankcií proti Iránu touto cestou. Avšak kvôli množstvu času, ktorý si zaistenie podpory k prijatiu každej rezolúcie vyžaduje, Washington nie je spokojný s rýchlosťou procesu. Preto Spojené štáty aplikovali od roku 2005 unilaterálne finančné sankcie, ktoré idú nad rámec sankcií OSN ohľadom tempa zavedenia i rozmerov⁶². História amerických unilaterálnych sankcií proti Iránu však začína oveľa skôr a z celkom iných dôvodov. Prvé sankcie boli zavedené v roku 1979 hneď po zajatí americkej ambasády v Teheráne a počas prebiehajúcej rukojemníckej krízy zosilneli. Iránska podpora teroristických aktivít viedla v 80. rokoch k ďalším sankciám. V 90. rokoch nasledoval zákaz na akékoľvek ekonomické transakcie medzi USA a Iránom a prijatie Iránskeho sankčného zákona (ISA), ktorý uvaloval pokuty proti zahraničným firmám, ktoré investovali do iránskeho ropného a plynového priemyslu viac než 20 miliónov dolárov. Tento zákon bol snahou presvedčiť zahraničné firmy vybrať si medzi iránskym trhom a väčším americkým trhom. Po prepuknutí iránskej jadrovej krízy bola americká snaha ovplyvniť teheránsku politiku skomplikovaná faktom, že proti Iránu už existovala celá rada obmedzujúcich opatrení. To znamenalo, že obchodná výmena medzi týmito krajinami prakticky nejestvovala a teda neexistovali ani jasné miesta, na ktoré by mohli aplikovať ďalší nátlak. Preto teda USA zaviedli nový prístup – cieleňé finančné sankcie (smart sanctions), ktorými sa snažili zabrániť vstupu Iránu na medzinárodný obchodný trh využívajúc pritom svoju výhodnú pozíciu svetového finančného centra⁶³. Tento nový prístup mal v podstate 2 ciele. Prvým boli iránske organizácie a jednotlivci napojení na iránsky jadrový program a program balistických rakiet, a tiež podporovatelia iránskych aktivít súvisiacich s terorizmom. Na zozname boli napríklad Organizácia Atómovej Energie Iránu, najväčšia iránska banka Bank Melli, ďalšie banky – Saderat, Sepah, Melat, a tiež Jednotky Quds (súčasť Iránskych Revolučných gárd), Jadrové technologické centrum v Isfahane, rôzne priemyselné spoločnosti, a taktiež hlavná iránska lodná spoločnosť, väčšina na základe toho, že mali väzby na skupiny, ktoré už boli podrobené sankciám. Druhým „cieľom“ nového amerického prístupu boli tie zahraničné spoločnosti, najmä banky, ktoré podporovali iránsku ekonomiku financovaním exportu alebo spracovávaním transakcií dolárov pre iránske banky. Toto opatrenie bolo významné

⁶² TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.66-67.

⁶³ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.68.

najmä v oblasti ropného obchodovania, keďže tieto transakcie sú normálne vykonávané v amerických dolároch. Ďalšie sankcie boli zavedené štátnymi a lokálnymi orgánmi⁶⁴.

V júni 2010 americký Kongres schválil zákon Comprehensive Iran Sanctions, Accountability and Divestment Act (CISADA), ktorý podstatne rozšíril zákon ISA. Tento zákon sa snaží obmedziť schopnosť výroby a hlavne dovozu ropy do Iránu, na ktorom je silne závislý⁶⁵. Spojené štáty tak v súčasnosti prakticky uplatňujú najrozsiahlejšie sankcie voči Iránu zo všetkých zúčastnených krajín. Mnoho ich sankčných opatrení ide nad rámec opatrení OSN. Napríklad obsahujú takmer úplný zákaz americkým firmám obchodovať (import, export) alebo investovať do Iránu (výnimku tvorí jedlo a lekárske výrobky). Ďalej zákaz zahraničnej pomoci Iránu, okrem čisto humanitárnej pomoci, zákaz obchodovaniu so zbraňami a už spomenuté uvalenie sankcií na zahraničné firmy, ktoré investujú určitú sumu do iránskeho energetického sektoru⁶⁶.

2.2.2 EU

V európskych krajinách sa sankcie tešia menšej obľube než v USA, keďže v prípade Iránu dlhodobo preferujú skôr politiku „cukru“ než „biča“ – teda skôr stimuly než sankcie. Rozdiel je v tom, že americkí politici zdôrazňujú význam samotného využitia sankcií, ktoré ak nastavené správne, majú potenciál ovplyvniť rozhodovacie procesy Teheránu. Kdežto EU dáva väčšiu váhu hrozbe sankcií ako spôsobu ovplyvniť Irán než ich uvalenie. Už v čase zavedenia amerického Iránskeho sankčného zákona v roku 1996 oponovali americkej administratíve s odôvodnením, že tieto sankcie majú extrateritoriálny dopad a ohrozujú otvorený medzinárodný obchodný systém. Tento odpor bol motivovaný sčasti komerčnými záujmami, sčasti tým, že tento zákon bol narušením suverenity EU, a tiež odrážal presvedčenie, že snaha o zapojenie v podobe stimulov predstavuje optimálnu diplomatickú stratégiu jednania s Teheránom⁶⁷.

Po prepuknutí iránskej jadrovej krízy sa tento tradičný európsky postoj nezmenil, čo odráža aj snaha tzv. E3 (Francúzsko, Nemecko, Veľká Británia) o vyjednanie riešenia. Tento postoj sa začal meniť po hromadení dôkazov o podozrivých aktivitách, po porušení Teheránskej dohody a obnovení obohacovania v auguste 2005, kedy jednania medzi E3 a Teheránom v podstate zlyhali. Európske krajiny si uvedomovali ohrozenie svetového

⁶⁴ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s. 67-72.

⁶⁵ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman.

⁶⁶ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s. 45-47.

⁶⁷ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, , s.74.

neproliferačného režimu, ktorú predstavovali iránske jadrové snahy, čím sa trochu líšili od obáv Washingtonu. Záujem USA sa sústreďoval na hrozbu držania jadrových zbraní tzv. „darebáckym“ štátom a ich možná cesta do rúk teroristickej organizácie. USA a EU uzavreli istú dohodu v zmysle, že EU podporí použitie sankcií, ak Irán nezastaví zakázané jadrové aktivity, zatiaľ čo USA pristúpia k ponúkaní stimulov ako súčasť medzinárodnej snahy o vyriešenie problému. V súlade s touto dohodou, EU zavádzala sankcie, ktoré verne odzrkadľovali opatrenia dohodnuté v rezolúciách OSN a v niektorých prípadoch i prevyšovali, napríklad uvalovaním cestovných obmedzení a zmrazenia aktív na ďalších ľudí a skupiny, čo niektorí autori nazývajú „pozlacovanie“ opatrení OSN⁶⁸. USA tlačili na EU, aby zvažila ďalšie a a obmedzujúcejšie sankčné opatrenia voči Iránu, avšak s neúspechom. Vysvetľuje to aj fakt, že medzi jednotlivými členskými štátmi Európskej únie existovali markantné rozdiely v postoji k uplatneniu sankcií. Na jednej strane štáty ako Veľká Británia a Francúzsko podporovali prijatie tvrdších sankčných opatrení, no na druhej strane Rakúsko, Nemecko, Taliansko a Španielsko prejavovali neochotu a odporovali pritvrdzovaniu sankcií. Francúzsko dokonca navrhovalo prijať ďalšie unilaterálne európske sankcie voči Iránu bez čakania na ich zavedenie Bezpečnostnou radou OSN. Najväčším odporcom bolo Nemecko, ktoré odmietalo francúzske návrhy sankcií EU bez mandátu OSN⁶⁹. Istú úlohu tu však určite zohrali aj obchodné záujmy, pretože Nemecko je hlavným európskym obchodným partnerom Iránu a Irán predstavuje významný trh pre nemecké priemyselné a technologické výrobky.

V júli 2010, mesiac po prijatí štvrtého kola sankčných opatrení Bezpečnostnou radou a mesiac po prijatí sankčného zákona v USA, prijala tvrdšie unilaterálne sankcie voči Iránu aj Európska únia. Nórsko oznámilo, že taktiež prijme tento sankčný balík EU, napriek tomu, že nie je členom Európskej únie⁷⁰. Nové sankčné opatrenia idú podobne ako v prípade USA nad rámec sankcií OSN prijatých v júni, ktoré sa vyhlí zasiahnutiu iránskeho energetického sektoru hlavne kvôli Číne a Rusku. Nové opatrenia sa týkajú obmedzenia zahraničného obchodu, finančných služieb a ropného a plynového sektoru – základne iránskej ekonomiky. Obsahujú zákaz vývozu kľúčového zariadenia a technológií na rafináciu, prieskum a produkciu zemného plynu, rozšírený zákaz predaja

⁶⁸ DOMBEY, D.; KHALAF, R.; BLITZ, J.: *US Pushes EU to Shut Down Iranian Banks*. Financial Times, 12 February 2008.

⁶⁹ BARBER, T. *Respect Iran Sanctions*. Financial Times, 12 October 2007.

⁷⁰ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s.42.

jadrovej technológie, nové obmedzenia na činnosti iránskych bánk v EU a zákaz iránskych nákladných letov do EU⁷¹. Tieto tvrdšie sankcie voči Iránu nezakazujú dovoz iránskej ropy a plynu ani vývoz plynu do Iránu, avšak európske spoločnosti, ktoré Iránu predávajú zemný plyn sa týmto môžu vystaviť sankciám Spojených štátov – podľa Iránskeho sankčného zákona. Krátko nato oznámili prijatie podobných sankčných opatrení nielen Nórsko, ale i Kanada, Austrália, Japonsko, Južná Kórea a dokonca v menšom rozsahu i India, ktorá si s Iránom udržiavala dlhodobo dobré vzťahy⁷².

2.2.3 Japonsko

Japonsko, podobne ako európske štáty tradične odmietalo použitie sankcií pri jednaní s Iránom. Avšak tento postoj sa zmenil v roku 2006, kedy Japonsko vyjadrilo ochotu pridať sa ku koalícii znepokojených krajín pod vedením USA – zmrazením aktív iránskych bánk v Japonsku. Následne silne podporovalo prijatie každej zo štyroch rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN, ktoré obsahovali sankcie zamerané na Teherán. Príčinou tejto silnej podpory má byť japonská obava zo severokórejského jadrového programu⁷³. Jeho volanie po tvrdých sankciách voči Pchjongjangu a dlhodobá podpora neproliferačného režimu ho núti zaujať tvrdý postoj voči zdanlivým iránskym snahám o dosiahnutie schopnosti výroby jadrovej zbrane. Situácia ohľadom energetickej bezpečnosti Japonska a jeho dlhodobá závislosť na iránskej rope vysvetľujú, prečo japonská vláda dlho nehrala hlavnú úlohu pri zavádzaní unilaterálnych sankcií proti Iránu. Japonsko dováža približne 14% svojej ropy z Iránu, a preto sa sankčná stratégia uberá skôr smerom k „de facto“ sankciám japonského súkromného sektoru. Napríklad vo forme rušenia investícií japonských ropných spoločností v Iráne, znižovania dovozu z Iránu alebo neochoty japonských bánk prijímať platby za ropné importy v inej mene ako v dolároch. Japonské finančné inštitúcie týmito krokmi prejavili väčšiu ochotu uplatňovania nátlaku na Irán než ich európske náprotivky⁷⁴. Avšak v roku 2010, po tom čo v Bezpečnostnej rade prešlo štvrté kolo sankcií proti Iránu, prejavilo aj Japonsko ochotu prijať unilaterálne sankcie, podobné novým prísnyim sankciám EU. Tieto sankčné opatrenia Iránu obmedzovali financovanie obchodu, nové bankové vzťahy s Iránom,

⁷¹ *EU tightens sanctions over Iran nuclear programme*. BBC News, 26 July 2010 .

⁷² U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman.

⁷³ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.82.

⁷⁴ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.80-82.

sankciovali niekoľko iránskych organizácií a obmedzovali nové projekty v iránskom energetickom sektore⁷⁵.

2.2.4 Čína

Čína patrí spolu s Ruskom k najväčším odporcom použitia sankcií pri jednaní s Iránom. V prípadoch, kedy so sankciami súhlasili – teda pri podpísaní rezolúcií 1737, 1747, 1803 a 1929 – tak urobili len po období zdĺhavých diskusií a po tom, čo boli jednotlivé sankcie značne zmiernené. Obe krajiny uprednostňujú skôr stimuly než sankcie a obhajujú diplomaciu pred silou. Ich opozícia voči sankciám vyplýva z geopolitických, energetických a obchodných záujmov, avšak v každom prípade je to z odlišných dôvodov.

Čína obecné nesúhlasí s použitím sankcií a považuje ich za narušenie suverenity, pretože sama bola podrobená širokosiahlym medzinárodným sankciám po Tiananmenskom masakri v roku 1989. Čína taktiež začala udržiavať s Teheránom bližšie vzťahy, čo súvisí s jej stratégiou vyvažovať a konkurovať americkej prítomnosti a vplyvu na Blízkom východe⁷⁶.

Čína sa stáva stále viac závislou na dovoze iránskej ropy a zemného plynu, ktorý potrebuje, aby si udržala pôsobivý ekonomický rast a dojem legitimacy, ktorý stály ekonomický rast čínskemu vedeniu poskytuje v očiach niektorých občanov. Irán je momentálne čínskym druhým najväčším dodávateľom ropy a objem dovozu stále rastie. Čínske energetické spoločnosti nesmierne profitovali zaplnením prázdnych miest po odchode amerických, európskych a japonských firiem z iránskeho energetického trhu. To dáva Iránu nad Čínou veľký vplyv a sčasti vysvetľuje stále odmietanie tvrdších sankcií Čínou. Napriek tomu aj Číňania chápu potrebu sankcií v prípade iránskeho jadrového programu, avšak len keď sú použité za účelom posunúť zastavený proces jednaní vpred. Čínska podpora rezolúcií môže byť chápaná ako súčasť väčšej snahy o vysielanie dojmu veľmocenskej zodpovednosti za medzinárodný systém a neproliferačný režim⁷⁷.

⁷⁵ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s.43.

⁷⁶ JENTLESON, B. W. (2007). *Sanctions Against Iran: Key Issues*. A Century Foundation Report. New York: The Century Foundation, s. 29-30.

⁷⁷ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.89.

2.2.5 Rusko

Ruské uprednostňovanie diplomacie pred sankciami vyplýva z toho, že Rusko hľadá na sankcie ako na predohru pred vojnou a diplomacia podľa neho prinesie lepší náhľad na jadrový program Iránu než sankčný režim, ktorý zavedie krízu do slepej uličky. Opozícia Ruska súvisí aj s ruskými geopolitickými záujmami. Najmä ako následok irackej vojny, Irán sa stal dominantnou mocnosťou na Blízkom východe so schopnosťou premietat' silu aj v miestach ruskej sféry záujmu – najmä na Kaukaze a v Strednej Ázii. Rusko si cení iránske rozhodnutie nemiešať sa do ruských záležitostí v týchto oblastiach na rozdiel od napríklad USA⁷⁸. Obchodné záujmy hrajú tiež dôležitú úlohu, najmä v oblasti predaja zbraní a jadrovej energie. Irán je tretím najväčším odberateľom ruských zbraní a jednou z mála krajín, kde Rusko stavia jadrový reaktor. Na druhej strane je Irán aj veľkým konkurentom Ruska na európskom trhu v energetickej oblasti, a práve preto bolo Rusko ochotné pristúpiť na schválenie sankcií cestou OSN⁷⁹. Čím dlhšie bude trvať napätie medzi Západom a Iránom, tým ťažšie bude pre Irán nadviazať ekonomické väzby s Európou a tým ľahšie bude pre Rusko uplatňovať vplyv v danom priestore. Z pohľadu Moskvy sú sankcie nielen otázkou Iránu, ale sú vnímané aj ako tromfy pre vyjednávanie výhodných riešení a ovplyvňovanie americkej politiky v oblastiach priameho národného záujmu a významu pre Rusko, napríklad veľkosť americkej strategickej jadrovej sily alebo rozšírenie NATO⁸⁰.

⁷⁸ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.84.

⁷⁹ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.86.

⁸⁰ LEVY, C. L.: Warmer US-Russia Relations May Yield Little in Action. *New York Times*, 28 September 2009.

3. HODNOTENIE ÚČINNOSTI SANKCIÍ

Hodnotenie účinnosti sankcií proti Iránu – v zmysle, že tieto nástroje majú cieľovému aktérovi spôsobiť ťažkosti a v konečnom dôsledku ho prinútiť zmeniť správanie – je veľmi problematické.⁸¹ Len ťažko je možné predložiť spoľahlivé priame dôkazy. Na niektorých účinkoch sankcií sa však pozorovatelia napriek neexistencii priamych dôkazov zhodnú.

3.1 Ekonomický dopad

Iránska pozícia popredného svetového dodávateľa ropy a zemného plynu ho z veľkej časti chráni pred silným ekonomickým nátlakom. Ak ceny ropy zostanú pod \$95 za barel, výsledný deficit rozpočtu zvýši dopad západného finančného tlaku⁸². Poradca Bieleho domu pre nešírenie zbraní Gary Samore uviedol, že sankcie si v posledných rokoch začínali vyberať svoju daň, avšak revolúcie v arabských krajinách počnúc rokom 2010 zdvihli ceny ropy, čo umožňuje Iránu odolávať ekonomickým sankčným škodám⁸³. Iránska ekonomika napriek tomu zažíva veľké ťažkosti – posledné roky je veľmi vysoká nezamestnanosť (oficiálne údaje uvádzajú 14,6%⁸⁴) a tiež inflácia (11,8%⁸⁵). Avšak aký podiel na tom majú sankcie, je veľmi ťažké odhadnúť. Z veľkej časti za tento stav môže zlé riadenie ekonomiky súčasným vedením. Najmä Ahmadinejadove dotácie, ktoré poháňajú infláciu a tiež protekcionizmus štátnych spoločností, ktorý vyháňa súkromné podniky⁸⁶. Iránske banky majú vysoké percento (20%) nesplácaných úverov kvôli praktike požičiavania podľa známosti než podľa úveru schopnosti⁸⁷. Ekonomická politika bola po väčšinu porevolučného obdobia náhodná, nebola vytvorená žiadna konzistentná stratégia rozvoja a pretrváva silná závislosť na príjmoch z ropy⁸⁸. Avšak niet pochýb, že aj sankcie spôsobujú nemalé ekonomické škody. Mnoho významných medzinárodných spoločností sa rozhodlo znížiť svoje aktivity v Iráne, hlavne v reakcii na tlak USA a ich uvalenie nových cielených „smart“ sankcií. Tieto spoločnosti sa obávali najmä

⁸¹ TAYLOR, B. (2010) a KATZMAN, K. (2011) a HODER, Lukáš. (2006), s.121.

⁸² *IRAN SANCTIONS: Impact in Furthering U.S. Objectives Is Unclear and Should Be Reviewed*. United States Government Accountability Office. Washington D.C., 2007.

⁸³ Prednáška Gary Samore, poradca Bieleho domu pre nešírenie jadrových zbraní, Praha: ÚMV, 13.04.2011.

⁸⁴ *The World Factbook 2011*. Washington, DC: Central Intelligence Agency, 2011

⁸⁵ *The World Factbook 2011*. Washington, DC: Central Intelligence Agency, 2011

⁸⁶ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s.47.

⁸⁷ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s.49.

⁸⁸ 'Country Profile 2008: Iran. (2008). *Country Profile. Iran*, s.20.

poškodenia reputácie a ohrozenie pozície na americkom trhu, ktoré by im hrozili, ak by naďalej s Iránom obchodovali.

Cieľom najmä amerických (cielených) sankcií bolo zamerať ich na iránsky energetický priemysel, ktorý je považovaný za motor iránskej ekonomiky a zdroj väčšiny iránskych príjmov. Pripravenie režimu o príjmy by malo znížiť jeho schopnosť zaistiť si podporu bezpečnostných zložiek alebo vyplatiť hlavné záujmové skupiny. Dopad sankcií v tomto sektore bol taký, že niektoré ropné a plynové spoločnosti sa rozhodli neinvestovať v Iráne, kvôli politickej nestabilite, ktorú tieto sankcie spôsobili. Správa pre Kongres uvádza, že sankcie a iné formy nátlaku „odstrašili“ investície do iránskeho energetického sektoru v hodnote približne \$50 miliárd⁸⁹. Významné (najmä európske) spoločnosti oznámili buď stiahnutie z projektov v Iráne, odmietli zvýšenie investícií alebo ich predali iným spoločnostiam.

3.2 Psychologický dopad

Pravdepodobne najvýznamnejším účinkom sankcií je ich psychologický dopad – schopnosť vytvoriť pocit ekonomickej a diplomatickej izolácie iránskeho vedenia. Finančné sankcie síce sťažujú fungovanie napríklad obchodného a bankového sektoru v Iráne, avšak ich účinok je viac psychologický než materiálny. Fakt, že najmä prvé kolá sankčných opatrení mali takmer jednomyselnú podporu a hlavne boli podporené aj štátmi, ktoré tradične udržiavali s Iránom priateľské styky Irán šokoval viac než Západ očakával⁹⁰. Všeobecná zhoda medzi piatimi stálymi členmi Bezpečnostnej rady OSN a rázne hlasy Rady guvernérov MAAE zjavne svedčia o tom, že široká medzinárodná komunita považuje iránsky jadrový program za problém. Program má síce veľmi silnú domácu podporu (až 81% opýtaných si myslí, že je veľmi dôležité, aby mal Irán plný jadrový palivový cyklus⁹¹), existuje len veľmi slabá opozícia voči jeho cieľu a náplni, ale rezolúcie Bezpečnostnej rady dokázali vyvolať v Iráne istú debatu. Ekonomické ťažkosti znásobujú roztržky v iránskom vedení a môžu viesť iránskych lídrov k prerokovaniu dôležitých zahranično-politických rozhodnutí. Prvá kritika namierená na Ahmadinejadove počínanie si ohľadom jadrového programu prišla už mesiac po prvom kole sankcií. Konzervatívne noviny obvinili Ahmadinejada z ohrozenia verejnej podpory pre jadrový program a kritizovali, že si ho privlastnil ako osobnú kauzu a k sankčným

⁸⁹ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s.51.

⁹⁰ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s.45.

⁹¹ *Public Opinion in Iran: With Comparisons to American Public Opinion*. WorldPublicOpinion.org. 7 April 2008.

rezolúciám bol pohrdavý⁹². Kritika prichádza aj od dôležitých členov vedenia, napríklad bývalý prezident Rafsanjani vytkol Ahmadinejadovi, že sa nezaobrá narastajúcim účinkom sankcií na iránsku ekonomiku⁹³.

Napriek pribúdajúcim správam o vnútorných rozporoch medzi najvýznamnejšími predstaviteľmi režimu⁹⁴, iránska ochota ku kompromisu alebo k jednaniam sa znižuje, i keď vonkajší nátlak sa zväčšuje. Vzhľadom na to, že program obohacovania sa stal zakorenený v iránskom národnom vedomí ako „právo“, ktoré nemožno obmedziť, je ťažké si predstaviť, že by Irán prijal nejaké alternatívne riešenie, ktoré by nezahŕňalo pokračovanie obohacovania na iránskej pôde⁹⁵.

Podľa niektorých autorov však práve psychologický pocit izolácie môže mať aj nežiaduci účinok, teda nie oslabenie iránskeho vedenia, ale jeho posilnenie, pretože západný tlak vyvoláva nacionalistickú odpoveď a robí z iránskych ľudí nepriateľov⁹⁶. Napriek tomu, že medzi iránskymi vodcami a politikmi existujú rozpory a nezhody, práve pod hrozbou vojenského útoku ich však nedávajú najavo a dokážu sa zjednotiť⁹⁷. Tento efekt „zomknutia sa okolo vlajky“⁹⁸ znamená, že ekonomická deprivácia spôsobená sankciami môže mať politicky integračný vplyv na cieľovú krajinu, čím sa podpora vládnuceho režimu v cieľovej krajine pod externým nátlakom zvýši – teda presne opačný účinok než na aký boli sankcie určené.

3.3 Dopad na jadrový program – Sú sankcie účinné?

Pred samotným hodnotením účinnosti sankcií je nutné určiť, čo konkrétne bude hodnotené – inými slovami, ktorý z mnohých politických účelov sankcií budeme brať v ohľad pri hodnotení úspechu alebo zlyhania. Sankcie môžu byť určené na zmenu zahraničnej politiky cieľovej krajiny alebo určené na odstrašenie budúcich prečinov cieľovej krajiny alebo napodobňovania zakázaných činností inými. Niekedy je primárnym cieľom sankcií len symbolicky preukázať odhodlanie konať doma

⁹² FATHI, N.; SLACKMAN, M.: *Rebuke in Iran to its President on Nuclear Role*. New York Times, 19 January 2007.

⁹³ NAKHOUL, S.: *Iran's Rafsanjani chides Ahmadinejad over sanctions*. Reuters Africa, Sep 14 2010.

⁹⁴ MACFARQUHAR, N.: *Power Struggle in Iran Enters the Mosque*. New York Times, May 6, 2011.

⁹⁵ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 64.

⁹⁶ DARAGHI, B.; MOSTAGHIM, R.: *Iran Sanctions Ripple Past Those in Power*. Los Angeles Times, 20 January 2008.

⁹⁷ FATHI, N.: *A President's Defender Keeps His Distance*. New York Times, 8 January 2008.

⁹⁸ CORTRIGHT, D.; LOPEZ, G. A. (2000). *The Sanctions Decade : Assessing UN Strategies in the 1990s*. 1st ed. Boulder: Rienner, s.20.

i v zahraničí⁹⁹. V tejto práci sa zameriam na efektivitu sankcií pri donútení cieľovej krajiny – Iránu – podriaďiť sa požiadavkám zosielajúcich krajín, inými slovami, dosiahnutie určených zahranično-politických cieľov. Hlavným kritériom hodnotenia bude schopnosť sankcií splniť deklarovaný cieľ sankčných rezolúcií – zastavenie iránskych aktivít spojených s obohacovaním uránu.

I keď medzinárodné sankcie už spôsobili podstatné a viditeľné psychologické a najmä ekonomické škody, a dokonca boli zaznamenané aj niektoré dopady na jadrový program, napríklad európskym vyjednávačom sa podarilo presvedčiť Irán, aby zastavil niektoré aktivity spojené s obohacovaním na krátky čas medzi rokom 2003 a 2005, aby viac spolupracoval s MAAE, navyše sankcie a kontroly exportu zabránili Iránu získať všetky položky pre svoj jadrový a balistický program. Irán sa však napriek tomu všetkému zatiaľ neodklonil od svojho cieľa – obohacovať¹⁰⁰. Utŕžené ekonomické škody majú obecné len slabú koreláciu s politickou ochotou štátu k zmene správania¹⁰¹.

Vyjadrenia amerických politikov ohľadom účinnosti sú rozporuplné. Americkí ministri obrany a zahraničia sa síce vyjadrili, že taktika začína mať účinok, sankcie fungujú a iránsky program sa darí spomaľovať¹⁰², zástupkyňa USA pri OSN však tvrdí, že napriek uplynutiu niekoľkých mesiacov od prijatia rezolúcie 1929, Irán stále odmieta vykonať kroky k zahnaní obáv z vývoja jadrových zbraní. Iránske obohacovanie uránu, jeho brzdenie práce inšpektorov a ďalšie činnosti v rozpore s rezolúciami Bezpečnostnej rady pokračujú a Irán naďalej nespupracuje s Medzinárodnou agentúrou atómovej energie naplno, čo je základné meradlo mierového účelu programu¹⁰³.

Posledná správa Riaditeľa MAAE z marca 2011¹⁰⁴ dokumentuje niekoľko oblastí, v ktorých Irán nesplňuje záväzky. Irán nepozastavil svoje aktivity spojené s obohacovaním uránu, nepozastavil prácu na ťažkovodných projektoch, ku ktorým Agentúra nemá prístup, neimplementoval ustanovenia Dodatočného protokolu a MAAE stále čaká na objasnenie výstavby nových zariadení. Zatiaľ nevyjasnil zostávajúce

⁹⁹ HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*, 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, s.157.

¹⁰⁰ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 44.

¹⁰¹ HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*. 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, s. 162.

¹⁰² LANDLER, M.: *U.S. Says Sanctions Hurt Iran Nuclear Program*. New York Times, January 2011.

¹⁰³ Security Council Briefed by Iran Sanctions Committee Chair, Security Council, New York, 15 September 2010.

¹⁰⁴ Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran, International Atomic Energy Agency, 25 February 2011.

nevyriešené otázky, ktoré vyvolávajú obavy o možných vojenských aspektoch jeho jadrového programu. Irán podľa tejto správy nevykonáva činnosti spojené s prepracovaním plutónia v žiadnom zo svojich zariadení nahlásenom podľa Dohody o bezpečnostných opatreniach, čím spĺňa jednu z povinností podľa príslušného ustanovenia rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN. Nespolupracuje však s Agentúrou dostatočne natoľko, aby poskytol istotu absencie tajného jadrového materiálu alebo aktivít, a teda nedovoľuje Agentúre vyhlásiť, že všetok jadrový materiál v Iráne je pre mierové účely. Z tejto správy vyplýva, že napriek všetkým rezolúciám OSN a tiež ďalším sankčným opatreniam, ktoré zaviedli jednotlivé štáty, Irán naďalej pokračuje vo vývoji vlastného palivového cyklu.

Hlavný strategický cieľ sankcií – zabrániť Iránu v získaní schopnosti obohacovania uránu a zmeniť jeho rozhodnutie voči jadrovému programu – zatiaľ nebol splnený¹⁰⁵. Zlyhanie Západu v zastavení iránskych jadrových snáh však neznamená, že Irán „vyhráva“. Doterajší výsledok by sa dal označiť ako „prehra – prehra“. I keď mnohí Iránci by tvrdili, že úspešný vzdor Západu je dostatočná výhra, tento vzdor si vyberá cenu politickej a ekonomickej izolácie. Pre zvyšok sveta je touto cenou strata prehľadnosti ohľadom iránskeho jadrového programu, keďže odpoveď Teheránu na sankcie je náhle zníženie spolupráce s MAAE¹⁰⁶.

Veľmi dôležitým faktorom pri hodnotení účinnosti sankcií je aj čas. Podľa analýzy IIE, úspešné sankcie vyžadujú priemerne takmer 3 roky k dosiahnutiu svojich politických cieľov¹⁰⁷. Viacerí autori¹⁰⁸ sa zhodujú, že v prípade Iránu je ešte príliš skoro hodnotiť, keďže hlavne tvrdšie sankcie ešte neboli plne implementované alebo len začínajú dopadať na iránsku ekonomiku. Avšak, čo je jasné už teraz, sú faktory, ktoré znižujú silu sankcií Iránu skutočne ublížiť.

¹⁰⁵ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s.49.

¹⁰⁶ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 45.

¹⁰⁷ HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*. 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, s. 101.

¹⁰⁸ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 45; U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s.49.

3.4 Faktory oslabujúce dopady sankcií

3.4.1 Adaptačné mechanizmy Iránu

Prvým faktorom sú adaptačné mechanizmy Iránu tvárou v tvár medzinárodným sankciám. Získavanie medzinárodnej podpory pre jednotlivé rezolúcie voči Iránu nebolo okamžité, preto postupné navyšovanie sankcií umožnilo prispôbiť sa im¹⁰⁹. Iránu sa podarilo veľmi efektívne nadviazať spoluprácu s inými vládami, ktoré taktiež čelia sankciám. Napríklad spolupráca vo finančnom sektore so Sýriou¹¹⁰ alebo spolupráca so Severnou Kóreou na programe balistických rakiet¹¹¹. Irán navyše získava zakázané materiály na čiernom trhu¹¹² alebo využíva zastupiteľské firmy v mnohých štátoch, cez ktoré načierno dováža potrebné súčasti pre svoj arzenál¹¹³. Mnoho iránskych spoločností postihnutých sankčnými opatreniami presunulo svoje pôsobisko do Spojených arabských emirátov, odkiaľ sa im ľahšie obchoduje s európskymi partnermi. Prístav v Dubaji je miesto, kde je Irán najaktívnejší v snahe obísť sankcie prostredníctvom reexportných opatrení. Avšak aj federálna vláda v Dubaji začína byť znepokojená americkým nátlakom a preto sprísnila kontroly nákladu smerujúceho do Iránu. Dubaj si však potrebuje udržať s Iránom priateľské vzťahy kvôli svojej geografickej blízkosti a dominantnej role v regióne, preto sú jeho možnosti limitované¹¹⁴. Nielenže sa dokáže Irán sankčným opatreniam prispôbiť a obísť ich, niektoré z nich dokáže predpovedať a pripraviť sa na ne dopredu. Napríklad krátko pred európskym zmrazením aktív najväčšej iránskej banky Bank Melli, Irán presunul z európskych bánk 75 miliónov dolárov¹¹⁵. Závislosť na európskych finančných inštitúciách Irán nahrádza spoľahnutím sa na menšie banky, ktoré sa spolupracou s ním neboja ohrozenia reputácie, napríklad v Dubaji, Bahrajne a Číne¹¹⁶. Tieto banky neprichádzajú do styku s americkým finančným systémom natoľko, aby sa museli obávať vylúčenia z neho. Sankcie neboli

¹⁰⁹ HOGE, J. F.; ROSE, G. (2003). *American Foreign Policy: Cases and Choices*. New York: Foreign Affairs, s.118.

¹¹⁰ FIFIELD, A.; KHALAF, R.: *Syria and Iran consider joint bank venture*. Financial Times, 13 October 2008.

¹¹¹ KERR, P. (2007). Iran, North Korea Deepen Missile Cooperation. *Arms Control Today*, January/February 2007, s. 38-39.

¹¹² FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 30.

¹¹³ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman, s.33.

¹¹⁴ DOMBEY, D.; KERR, S.; KHALAF, R.: *Dubai getting message on Iran sanctions*. Financial Times, 21 December 2007.

¹¹⁵ ANDERSON, J. W.: *E.U. Backs Sanctions on Iran, Freezes Bank Assets*. Washington Post, 24 June 2008.

¹¹⁶ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s.48.

úspešné aj preto, že globalizácia umožňuje embargovaným krajinám nájsť si iných dodávateľov a nové exportné destinácie pre obchod a investície¹¹⁷.

3.4.2 Príchod náhradných firiem

Druhým faktorom, ktorý oslabuje silu sankcií proti Iránu je ochota niektorých spoločností zaplniť prázdne miesta vzniknuté po tých, ktorí sa rozhodli spoluprácu s Iránom zastaviť. Tento trend sa týka najmä ázijských firiem z Číny, Malajzie, Vietnamu a z krajín východnej Európy¹¹⁸. Niektoré ruské firmy údajne tiež s Iránom rokujú o nových energetických projektoch. Väčšina týchto spoločností je však považovaná za menej technicky schopné než tie, ktoré sa z Iránu stiahli. Možno je to dôsledok práve tohto trendu, že iránska produkcia ropy sa prepadla na približne 3,8 miliónov barelov za deň v porovnaní s približne 4,1 miliónov barelov za deň v minulej dekáde¹¹⁹. Ochota uzatvárať s Iránom nové kontrakty je najviditeľnejšia u čínskych firiem¹²⁰. Po schválení poslednej sankčnej rezolúcie proti Iránu USA, EU, Japonsko, Južná Kórea, Austrália a Kanada prijali vlastné sankčné opatrenia, aby ešte väčšmi obmedzili investovanie do iránskeho energetického priemyslu. Čína je často považovaná za prekladací bod alebo sprostredkovateľ materiálu s dvojitým použitím pre iránsky jadrový a balistický program. Americká administratíva je však presvedčená o tom, že na vine je slabé uplatnenie exportných kontrol než tichá alebo priama autorizácie čínskej vlády. Čína tak zostáva poslednou veľkou ekonomikou s významnými investíciami v iránskom energetickom priemysle¹²¹.

3.4.3 Vyjednávacie kompromisy veľmocí

Tretím faktorom je dopad veľmocenských vyjednávacích procesov, ktoré majú za následok značné oslabenie sankčných prostriedkov, a teda aj zmenšenie schopnosti sankcií spôsobiť cieľovému aktérovi škody¹²². Najmä piati stáli členovia Bezpečnostnej rady majú tendenciu upravovať sankčné opatrenia, aby splnili ich osobitné zahranično-

¹¹⁷ U.S. Congressional Research Service. *Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues*. (RL34525; April 22 2010), by Shayerah Ilias, s.34.

¹¹⁸ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.95.

¹¹⁹ SWARTZ, S.; FAUCON, B.: *Iran's Falling Oil Output Means Less Revenue*, The Wall Street Journal, June 2010.

¹²⁰ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s. 95.

¹²¹ POMFRET, J.: *Chinese firms bypass sanctions on Iran, U.S. says*. Washington Post, October 18, 2010.

¹²² TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.96.

politické ciele, ktoré sa môžu, ale nemusia zhodovať s cieľmi širšej komunity OSN¹²³. V prípade všetkých štyroch sankčných rezolúcií Bezpečnostnej rady boli sankčné opatrenia výsledkom veľmocenského kompromisu, a teda menej prísne než aké navrhovali USA a E3. Napríklad Rezolúcia 1737 vyzývala štáty, aby boli obozretné ohľadom poskytovania jadrových školiacich programov iránskym občanom, ale nezakazovala to, ako pôvodne navrhli USA a E3. Taktiež implementáciu sankcií týkajúcich sa jadrovej oblasti ponechala na jednotlivé krajiny. Finančné sankcie boli značne slabšie než pôvodný návrh USA a E3 a vôbec sa netýkali ropného a plynového sektoru. Rezolúcia sa kvôli súhlasu Ruska netýkala Búšehrskeho reaktoru¹²⁴. Podobne aj ďalšia Rezolúcia 1747 bola schválená, až keď niektoré podstatné opatrenia v pôvodnom návrhu boli zrušené. V oboch prípadoch bolo oslabenie sankcií spôsobené námietkami Číny a Ruska, ktorí neboli ochotní súhlasiť s tvrdými sankciami a v konečnom dôsledku bolo toto oslabenie nutná cena za ich súhlas s prijatím rezolúcií¹²⁵. Sankčné opatrenia Rezolúcie 1803 museli byť zmiernené, aby vyhoveli čínskym a indickým záujmom. Irán je pre obe krajiny dôležitým obchodným partnerom a najmä významným dodávateľom energie¹²⁶.

3.5 Ďalší vývoj

Tvrdenia, že súčasná taktika Západu veľmi pravdepodobne povedie k neobmedzenému programu obohacovania Iránu sú príliš pesimistické. Už od 90. rokov vytvárajú americké tajné služby hrozivé predpovede časového horizontu, kedy Irán jadrové zbrane získa. Snahy Západu odoprieť Iránu nevyhnutné prostriedky k ich vývoju mali za následok, že sa tieto predpovede opakovane preukázali ako nesprávne. Nenaplnenie predpovedí však neznamená zlyhanie analytických schopností tajných služieb, naopak je to znamenie úspechu, keďže tieto prognózy predstavovali, čoho Irán bude schopný, ak jeho snahy získať zariadenia dvojitého využitia nebudú prekazené¹²⁷. Najnovším takýmto odhadom je varovanie šéfa CIA Leona Panettu, že Irán môže mať

¹²³ CORTRIGHT, D.; LOPEZ, G. A. (2000). *The Sanctions Decade : Assesing UN Strategies in the 1990s*. 1st ed. Boulder: Rienner, s.6.

¹²⁴ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman, s.28.

¹²⁵ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.96.

¹²⁶ U.S. Congressional Research Service. *Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues*. (RL34525; April 22 2010), by Shayerah Ilias, s. 34.

¹²⁷ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s.29.

hotové 2 jadrové zbrane už v roku 2012¹²⁸, čo Irán rázne odmietol a nazval „psychologickou vojnou“¹²⁹.

Avšak je nutné rozlíšiť medzi vyrobením pár kusov jadrových hlavíc a rozvinutím komplexného jadrového zbraňového systému, ktorý zahŕňa nielen komplikované jadrové zariadenia, ale i vhodné nosiče jadrových zbraní. Výroba štiepneho materiálu je síce obecné považovaná za najnáročnejší krok vo vývoji jadrových zbraní, avšak aj so schopnosťou produkcie vysoko obohateného uránu by Irán ešte musel zvládnuť ďalšie, nie menej náročné kroky – vyvinutie funkčnej štiepnej náložky a efektívnych nosičov¹³⁰. Londýnsky think tank International Institute for Strategic Studies vo svojej správe o iránskom programe balistických rakiet prišiel k záveru, že iránske strely sú v súčasnosti príliš nepresné na to, aby boli vojensky efektívne. Irán sa však program snaží vyvíjať a za posledných 7 rokov dosiahol značné pokroky. Zdá sa, že sa zamerá skôr na strely schopné zasiahnuť regionálne ciele než na strely medzikontinentálneho rozsahu¹³¹. Rozmiestnil 200-300 striel Šaháb 1 a Šaháb 2, ktoré dokážu zasiahnuť arabské krajiny v Perzskom zálive, avšak krátkodobá hrozba, ktorú má iránsky raketový arzenál pre týchto spojencov USA a tiež pre Izrael predstavovať, bola zveličená¹³². Iránsky program balistických striel ešte čakajú veľmi náročné technické výzvy. Budúci vývoj bude značne závisieť od zahraničnej pomoci a dodávky kľúčových materiálov a komponentov.

Bez ohľadu na iránsky doterajší pokrok, zainteresované krajiny môžu ešte stále obmedziť jeho schopnosť produkovať štiepny materiál prostredníctvom vývozných kontrol, sankcií a iných opatrení. Len malé množstvo firiem so špičkovou technológiou vyrába diely a materiály, ktoré si Irán nedokáže vyrobiť sám a jeho prístup k tomuto zahraničnému tovaru je veľmi prísne kontrolovaný. Exportné kontroly a sankcie pravdepodobne nezabránia Iránu v získaní schopnosti výroby jadrovej zbrane, môžu ho však obmedzovať a zadržiavať¹³³. Autori analýzy 174 sankčných opatrení tvrdia, že i v prípadoch, kedy sankcie len málo prispeli k cieľu zmeniť správanie cieľovej krajiny,

¹²⁸ *Iran could have nuclear weapons by 2012, CIA chief warns.* The Telegraph, 27 Jun 2010.

¹²⁹ *Tehran: CIA waging anti-Iran psychological warfare.* Middle East Online, 28 June 2010.

¹³⁰ U.S. Congressional Research Service. *Iran's Nuclear Programme: Status.* (RL34544; December 29, 2009), by Paul K. Jerr, s.23.

¹³¹ U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses.* (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman.

¹³² CHIPMAN, J.; FITZPATRICK, M. (2010). *Iran's Ballistic Missile Capabilities: A Net Assessment.* London: The International Institute for Strategic Studies.

¹³³ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes.* London: Routledge, s. 75.

to neznamenal, že bolo chybou ich zaviesť. Znamenalo to len, že v podobných prípadoch by sa štátni predstavitelia nemali pre dosiahnutie vyhláseného cieľa spoliehať len na ne¹³⁴. Sankcie sú len jednou časťou súboru rozličných politických nástrojov, ktorý má slúžiť k plneniu diplomatickej stratégie, a teda sami o sebe nedokážu dosiahnuť hlavné politické ciele. Ak sú však spojené s inými politickými nástrojmi, najmä s vyjednávacím procesom „cukru a biča“, dokážu byť účinnými presvedčovacimi nástrojmi, viesť k politickému kompromisu a vyvolať proces dialógu a jednania¹³⁵.

Najúčinnejšou sankciou by podľa viacerých autorov¹³⁶ bolo embargo na dovoz iránskeho benzínu a iných rafinovaných produktov, avšak kvôli krehkému stavu súčasnej domácej politickej situácie v Iráne to nedoporučajú. Obávajú sa oslabenia protivládnych síl, pretože vonkajší medzinárodný tlak by nabádal iránske obyvateľstvo, aby sa postavili za súčasný režim¹³⁷. Nedostatok benzínu spôsobený uvalením obmedzení na dovoz rafinovaného benzínu do Iránu by podľa Bieleho domu spôsobil, že Iránci by neboli nahnevaní na vlastnú vládu, ale na Západ¹³⁸. Je veľmi nepravdepodobné, že by sankcia, ktorá by viedla k ďalšiemu nárastu ceny ropy prilákala širokú podporu, keďže Spojené štáty i Európa sa snažia posilniť ekonomický rast¹³⁹. Taktiež je veľmi ťažké si predstaviť schválenie takéhoto embarga Čínou, keďže Irán je v súčasnosti jej druhým najväčším dodávateľom ropy¹⁴⁰. Obmedzenie investícií do iránskeho ropného a plynového sektoru taktiež nebude dlhodobou udržateľné kvôli zvyšujúcemu sa svetovému dopytu a konkurencii v zdrojoch energie¹⁴¹.

Podľa Marka Fitzpatricka je najlepšou možnou stratégiou zachovať dvojité voľbu predkladanú Iránu už od roku 2005: medzinárodná integrácia so zahraničnou spolupracou na najmodernejších jadrových projektoch a garantované dodávky citlivých služieb palivového cyklu alebo politická a ekonomická izolácia ako cena za trvanie na vlastnom obohacovaní a produkcii plutónia. Sankčné opatrenia nie sú nezlučiteľné so snahou

¹³⁴ HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*. 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, s. 158.

¹³⁵ CORTRIGHT, D.; LOPEZ, G. A. (2000). *The Sanctions Decade : Assessing UN Strategies in the 1990s*. 1st ed. Boulder: Rienner, s.223.

¹³⁶ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.60 a U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s. 49.

¹³⁷ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.60.

¹³⁸ SANGER, D. E.: *Harder Push To Stop Iran From Making Nuclear Fuel*. The New York Times, December 2010.

¹³⁹ U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman, s. 49.

¹⁴⁰ TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge, s.85.

¹⁴¹ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s.82.

o dohovor. Tento typ dvojkoľajného prístupu dialógu a nátlaku bol zdokonalený počas studenej vojny ako súčasť stratégie détente. Ak chce Západ udržať iránsku schopnosť výroby štiepneho materiálu obmedzenú rozsahom i účinnosťou, „najlepšou nádejou“ je zachovanie sankcií Bezpečnostnej rady, finančného nátlaku, prísnych exportných kontrol a medzinárodnej ostražitosti¹⁴². Tento sankčný nátlak slúži aj ako odradzujúce opatrenie voči iným štátom, ktoré by zvažovali nasledovanie iránskeho príkladu. Je to súčasťou širokej stratégie pre zabránenie proliferačnej kaskády na Blízkom východe, ktorej kľúčom je presvedčiť štáty v regióne, ktoré sa zaujímajú o jadrovú energiu, že služby palivového cyklu je najlepšie získať na medzinárodnom trhu¹⁴³.

¹⁴² FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 76.

¹⁴³ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s. 80.

ZÁVER

Úspešnosť sankcií ako nástroja neproliferácie jadrových zbraní je v prípade iránskeho jadrového programu veľmi nízka. Sankcie síce boli účinné v niektorých aspektoch, avšak neuskutočnili svoj hlavný zámer. Spôsobili značné ekonomické škody – obava z komplikácií spôsobených sankciami donútila veľký počet medzinárodných spoločností stiahnuť svoje aktivity z Iránu, odplašila vysoké sumy potenciálnych investícií a iránsky prístup do medzinárodného finančného systému bol značne obmedzený. Najväčším „efektom“ sankcií je ich psychologický dopad – pocit ekonomickej a politickej izolácie a vnútorné rozpory ohľadom konania pod „tlakom“. Avšak napriek tomu, že iránski lídri pociťujú nátlak, sankcie zatiaľ nespôsobili zmenu v iránskom strategickom zmýšľaní o jadrovom programe. Nesplnili teda svoj hlavný cieľ – zastaviť iránske aktivity spojené s obohacovaním uránu, ako to jasne dokumentuje posledná správa Riaditeľa MAAE.

Prečo boli sankcie teda dosiaľ neúspešné? Odpoveď na túto otázku objasnia tri faktory oslabujúce účinnosť sankčných opatrení. Prvým faktorom je adaptačná schopnosť Iránu, jeho mechanizmy obchádzania sankcií a pomoc tretej strany. Druhým faktorom je ochota niektorých spoločností vyplniť medzery na iránskom trhu, ktoré tam zanechali firmy rešpektujúce sankčné opatrenia. Tretím faktorom sú veľmocenské kompromisy, ktoré majú za následok prijatie slabších sankčných prostriedkov. Iránska pozícia významného dodávateľa energetických zdrojov sa pričiňuje o to, že niektoré krajiny závislé na jeho dodávkach nemôžu s tvrdšími sankciami súhlasiť. Ani prijatie zdanlivo najúčinnnejšej sankcie – embargo na dovoz iránskeho benzínu – nemusí nutne viesť domáce obyvateľstvo k vyvinutiu nátlaku na iránsku vládu k zmene politiky. Navyše získanie podpory medzinárodnej komunity pre túto „ropnú“ sankciu je len ťažko predstaviteľné.

To samozrejme neznamená, že súčasné sankcie nemôžu byť v budúcnosti účinné. Iránska ekonomika je veľmi významne závislá na príjmoch z predaja ropy a zemného plynu. Ako už bolo raz spomenuté, iránska produkcia ropy klesá a tento trend sa nezvráti bez značného kapitálu a pokročilej technológie – so získavaním oboch má Irán značné ťažkosti.

Niektorí autori poukazujú na to, že sankčné opatrenia ešte nemali dostatok času na to, aby boli efektívne implementované a začali mať priamy viditeľný dopad. Posledné štvrté kolo sankcií – prijaté Bezpečnostnou radou OSN v júni minulého roku – schválilo

dosiaľ najprísnejšie sankčné opatrenia voči Iránu. Krátko nato ohlásili rozsiahle unilaterálne sankcie USA, Európska únia, Kanada, Nórsko, Japonsko a Južná Kórea. Účinnosť týchto sankcií sa preukáže v dlhšom časovom horizonte.

Iránski predstavitelia usilujú o jadrovú schopnosť už dve desaťročia, napriek diplomatickým prosbám, obmedzeným ekonomickým sankciám a hrozbe vojenského útoku. Irán vďaka svojim obrovským ropným zásobám pravdepodobne materiály a technológie k dosiahnutiu jadrovej ambície získa. Avšak história ukazuje, že ciele sankcie dokážu tento proces spomaliť a oddialiť. Odkedy Zmluva o nešírení jadrových zbraní nadobudla účinnosť v roku 1970, 4 krajiny sa pokúšali získať jadrové zbrane: Izrael, India, Pakistan a Severná Kórea. Posledné 3 štáty boli podrobené americkým a niektorým multilaterálnym sankčným opatreniam. Ekonomické sankcie nezabránili proliferácii, ale stratégia západných mocností hromadne odopierať kľúčové zložky k výrobe jadrovej zbrane podstatne spomalili postup. Bez týchto a iných snáh by sa dnes Južná Kórea, Taiwan, Brazília, Líbya, Egypt, Ukrajina a Kazachstan mohli tiež počítať za jadrové štáty¹⁴⁴.

Výsledok iránskej jadrovej krízy bude mať veľmi významný dopad na svetový neproliferačný režim. Dôvera v neho bude značne oslabená, ak medzinárodná komunita nebude schopná odradiť Irán alebo zabrániť mu v rozvíjaní schopnosti výroby jadrových zbraní¹⁴⁵. Sankcie samotné pravdepodobne nedokážu Iránu zabrániť v dosiahnutí schopnosti latentnej kapacity. Avšak dokážu mu zabraňovať v získavaní citlivej technológie, investícií, ktoré prispievajú na jadrový program a vytvárajú „páky“ pri rokovaní o ďalšom obmedzení a sprehl'adnení programu – a tak môžu udržať túto kapacitu len latentnú.

SUMMARY

The effectivity of sanctions as a nonproliferation tool has been very low in the case of Iran. Sanctions have been effective in certain aspects, however they have not fulfilled their main objective. Some economic damage has been inflicted – the fear of difficulties caused by sanctions forced a lot of international companies to withdraw their activities from Iran and also „deterred“ large sums of potential investments. The most

¹⁴⁴ HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*. 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, s. 146.

¹⁴⁵ FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge, s.72.

significant effect of sanctions is the psychological impact – a sense of economic and political isolation and internal disagreements over dealing with the „under pressure“ situation. Despite the fact that Iran’s leaders are feeling the pressure, the sanctions have not yet produced a change in Iran’s strategic thinking about its nuclear programme and therefore have not met their main objective – halting Iranian enrichment-related activities.

Why have the sanctions been ineffective so far? The answer consists of three elements that undermine the efficacy of sanction measures. The first reason is Iranian capability to adapt, its sanction evading mechanisms and third party help. Next is the willingness of certain companies to fill in the void left over by western companies respecting the sanction regime. The last factor is the mediating impact of great-power politics, because it causes the adoption of less severe sanction measures. Iran’s position as a major energy supplier makes the countries who are dependant on its resources unable to agree with the tougher sanctions proposed by western countries.

The outcome of the Iran nuclear crisis will have an important impact on the global nonproliferation regime. However, some authors point out the fact that the sanction measures have not had sufficient time to be fully implemented and have direct visible impact. The latest round of UN sanctions – which imposed the toughest sanction measures against Iran so far – was approved by the UNSC only in June last year. These sanction measures will need some time to make a change.

ZOZNAM LITERATÚRY A ZDROJOV

Primárna literatúra:

Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran, International Atomic Energy Agency, 18 February 2010, Dostupné z <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2010/gov2010-10.pdf>

Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolution 1737 (2006) in the Islamic Republic of Iran, International Atomic Energy Agency, 22 February 2007, Dostupné z <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2007/gov2007-08.pdf>

Implementation of the NPT Safeguards Agreement and relevant provisions of Security Council resolutions in the Islamic Republic of Iran, International Atomic Energy Agency, 25 February 2011, Dostupné z <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2011/gov2011-7.pdf>

IRAN SANCTIONS: Impact in Furthering U.S. Objectives Is Unclear and Should Be Reviewed. United States Government Accountability Office. Washington D.C., 2007. Dostupné z <http://www.gao.gov/new.items/d0858.pdf>

Middle East-South Asia: Nuclear Handbook. Central Intelligence Agency, 1988. Dostupné z http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0001033097/DOC_0001033097.pdf

Remarks by the President on United Nations Security Council Resolution on Iran Sanctions, The White House, June 09, 2010. Dostupné z <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-united-nations-security-council-resolution-iran-sanctions>

Security Council Briefed by Iran Sanctions Committee Chair, Security Council, New York, 15 September 2010, Dostupné z <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/sc10029.doc.htm>

The World Factbook 2011. Washington, DC: Central Intelligence Agency, 2011. Dostupné z < <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>>

U.N. Security Council, 5500th Meeting. "Resolution 1696 (2006) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1696). 31 July 2006. Dostupné z www:

http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaeairan/unsc_res1696-2006.pdf

U.N. Security Council, 5612th Meeting. "Resolution 1737 (2006) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1737). 23 December 2006. Dostupné z www:

http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaeairan/unsc_res1737-2006.pdf

U.N. Security Council, 5647th Meeting. "Resolution 1747 (2007) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1747). 24 March 2007. Dostupné z www:

http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaeairan/unsc_res1747-2007.pdf

U.N. Security Council, 5848th Meeting. "Resolution 1803 (2008) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1803). 3 March 2008. Dostupné z www:

http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaeairan/unsc_res1803-2008.pdf

U.N. Security Council, 5984th Meeting. "Resolution 1835 (2008) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1835). 27 September 2008. Dostupné z www:

http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaeairan/unsc_res1835-2008.pdf

U.N. Security Council, 6335th Meeting. "Resolution 1929 (2010) [On Non-Proliferation]" (S/RES/1929). 9 June 2010. Dostupné z www:

http://www.iaea.org/newscenter/focus/iaeairan/unsc_res1929-2010.pdf

U.S. Congressional Research Service. *Iran Sanctions*. (RS20871; February 3, 2011), by Kenneth Katzman. Dostupné z <http://openocrs.com/document/RS20871/2010-02-02/>

U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; March 4, 2011), by Kenneth Katzman. Dostupné z

<http://openocrs.com/document/RL32048/>

U.S. Congressional Research Service. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. (RL32048; September 30, 2009), by Kenneth Katzman. Dostupné z

<http://openocrs.com/document/RL32048/>

U.S. Congressional Research Service. *Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues*. (RL34525; April 22 2010), by Shayerah Ilias. Dostupné z <http://openocrs.com/document/RL34525/>

U.S. Congressional Research Service. *Iran's Nuclear Program: Status*. (RL34544; Dec. 29, 2009), by Paul K. Kerr. Dostupné z [www: <http://openocrs.com/document/RL34544/>](http://openocrs.com/document/RL34544/)

U.S. Congressional Research Service. *Iran's Nuclear Programme: Status*. (RL34544; December 29, 2009), by Paul K. Jerr. Dostupné z [< http://openocrs.com/document/RL34544/>](http://openocrs.com/document/RL34544/)

Sekundárna literatúra:

Monografická

ARJOMAND, S. A.(2009). *After Khomeini: Iran under his successors*. Oxford: Oxford University Press.

BYMAN, D.; SHAHRAM C. et al.(2001). *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.

Congressional Quarterly, Inc .(2005). *The Middle East*, 10th ed. Washington, D.C.: CQ Press.

CORDESMAN, A.(2000). *Iran and Nuclear Weapons*. Washington, DC: Centre for Strategic and International Studies.

CORTRIGHT, D.; LOPEZ, G. A. (2000). *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*. 1st ed. Boulder: Rienner.

EVANS, G.; KAWAGUCHI, Y. (2009). *Eliminating Nuclear Threats: a practical agenda for global policymakers*. Canberra : International Commission on Nuclear Non-proliferation and Disarmament.

FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge.

FITZPATRICK, M. (2010). Iran's Nuclear Challenge. In CAVELTY, M.; MAUER, V. (eds.). *The Routledge handbook of security studies*. London: Routledge.

HODER, Lukáš.(2006). Írán. In ROJČÍK, Ondřej; VILÍMEK, Petr (eds.). *Proliferace jaderných zbraní: problémoví aktéři*. Brno: MPÚ MU.

HOGUE, J. F.; ROSE, G. (2003). *American Foreign Policy: Cases and Choices*. New York: Foreign Affairs.

HUFBAUER, G.; SCHOTT, J. et al.(2007). *Economic Sanctions Reconsidered*. 3rd ed. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.

CHIPMAN, J.; FITZPATRICK, M. (2010). *Iran's Ballistic Missile Capabilities: A Net Assessment*. London: The International Institute for Strategic Studies.

JENTLESON, B. W. (2007). *Sanctions Against Iran: Key Issues*. A Century Foundation Report. New York: The Century Foundation.

KATOUIAN, H.(2008). *Iran in the 21st Century: Politics, Economics and Conflict*. London: Routledge.

PERKOVICH, G. (2003). *Dealing With Iran's Nuclear Challenge*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.

TAYLOR, B. (2010). *Sanctions as Grand Strategy*. London: Routledge.

TESAŘ, F.(2002). *Mezinárodní sankce (OSN, EU, OBSE, jednostranné sankce) jako donucovací nástroj řešení sporů v mezinárodních vztazích a jejich místo, úloha a dopady na českou zahraniční politiku*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

WALLENSTEEN, P.; STAIBANO, C.(2005). *International sanctions : between wars and words in the global system*. 1st ed. London: Cass.

Periodická

KBAROGLU, M.(2007). Iran's nuclear ambitions from a historical perspective and the attitude of the West, *Middle Eastern Studies*, Vol 43: No. 2, s. 223 — 245.

KERR, P. (2007). Iran, North Korea Deepen Missile Cooperation. *Arms Control Today*, January/February 2007, s. 38-39.

STERN, R. (2007). The Iranian Petroleum Crisis and United States National Security. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, Vol. 104, No. 1, s. 377-382

TAKEYH, R.(2003). Iranian Options: Pragmatic Mullahs and America's Interests. *National Interest*, Issue 73, Fall, s. 49-56.

Internetové zdroje

ANDERSON, J. W.: *E.U. Backs Sanctions on Iran, Freezes Bank Assets*. Washington Post, 24 June 2008. Dostupné z www: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/06/23/AR2008062300491.html>

BARBER, T.: *Respect Iran Sanctions*. Financial Times, 12 October 2007. Dostupné z www: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/ee250b00-78df-11dc-aaf2-0000779fd2ac.html#axzz1MixltRRZ>

Country Profile 2008: Iran. (2008). *Country Profile. Iran*, 1-33. Retrieved from EBSCOhost.

DARAGAH, B.; MOSTAGHIM, R.: *Iran Sanctions Ripple Past Those in Power*. Los Angeles Times, 20 January 2008. Dostupné z www: <http://articles.latimes.com/2008/jan/20/world/fg-sanctions20>

DOMBEY, D.; KERR, S.; KHALAF, R.: *Dubai getting message on Iran sanctions*. Financial Times, 21 December 2007. Dostupné z www: <http://www.ft.com/cms/s/0/ae150e58-af66-11dc-880f-0000779fd2ac.html#axzz1LrsUi9HX>

DOMBEY, D.; KHALAF, R.; BLITZ, J.: *US Pushes EU to Shut Down Iranian Banks*. Financial Times, 12 February 2008. Dostupné z www: < <http://www.ft.com/cms/s/0/4a472618-d991-11dc-bd4d-0000779fd2ac.html>>

EU tightens sanctions over Iran nuclear programme. BBC News, 26 July 2010 . Dostupné z www: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-10758328>

FATHI, N.: *A President's Defender Keeps His Distance*. New York Times, 8 January 2008. Dostupné z www:

<http://www.nytimes.com/2008/01/08/world/middleeast/08iran.html>

FATHI, N.; SLACKMAN, M.: *Rebuke in Iran to its President on Nuclear Role*. New York Times, 19 January 2007. Dostupné z www:

<http://www.nytimes.com/2007/01/19/world/middleeast/19iran.html>

FIFIELD, A.; KHALAF, R.: *Syria and Iran consider joint bank venture*. Financial Times, 13 October 2008. Dostupné z www: <http://www.ft.com/cms/s/0/ec4eb9f6-993c-11dd-9d48-000077b07658.html>

Iran agrees to nuclear curb, BBC NEWS, 14 November, 2004, Dostupné z www:

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4011535.stm

Iran could have nuclear weapons by 2012, CIA chief warns. The Telegraph, 27 Jun 2010, Dostupné z www:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/7857627/Iran-could-have-nuclear-weapons-by-2012-CIA-chief-warns.html>

LANCASTER, J.; KHAN K.: *Pakistanis Say Nuclear Scientists Aided Iran*. Washington Post, January 24, 2004. Dostupné z www: <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A43223-2004Jan23?language=printer>

LANDLER, M.: *U.S. Says Sanctions Hurt Iran Nuclear Program*. New York Times, January 2011. Dostupné z www:

<http://www.nytimes.com/2011/01/11/world/middleeast/11diplo.html>

LEVY, C. L.: *Warmer US-Russia Relations May Yield Little in Action*. New York Times, 28 September 2009. Dostupné z www:

<http://www.nytimes.com/2009/09/28/world/middleeast/28russia.html>

MACFARQUHAR, N.: *Power Struggle in Iran Enters the Mosque*. New York Times, May 6, 2011. Dostupné z www: <

http://www.nytimes.com/2011/05/07/world/middleeast/07iran.html?_r=1&scp=16&sq=iran&st=nyt>

NAKHOUL, S.: *Iran's Rafsanjani chides Ahmadinejad over sanctions*. Reuters Africa, Sep 14 2010. Dostupné z www: <http://af.reuters.com/article/energyOilNews/idAFLDE68D06L20100914?pageNumber=1&virtualBrandChannel=0>

POMFRET, J.: *Chinese firms bypass sanctions on Iran, U.S. says*. Washington Post, October 18, 2010. Dostupné z www: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/10/17/AR2010101703723.html>

Public Opinion in Iran: With Comparisons to American Public Opinion. WorldPublicOpinion.org. 7 April 2008 , Dostupné z www: http://www.worldpublicopinion.org/pipa/pdf/apr08/Iran_Apr08_rpt.pdf

SANGER, D. E.: *Harder Push To Stop Iran From Making Nuclear Fuel*. The New York Times, December 2010. Dostupné z www: <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9D00E0D6103BF932A25751C1A9669D8B63>

SWARTZ, S.; FAUCON, B.: *Iran's Falling Oil Output Means Less Revenue*, The Wall Street Journal, June 2010. Dostupné z www: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704569204575328851816763476.html>

Tehran: CIA waging anti-Iran psychological warfare. Middle East Online, 28 June 2010. Dostupné z www: <http://www.middle-east-online.com/english/?id=39791>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

TÉMA:

Medzinárodné sankcie OSN voči Iránu

Autor: Jana Hulvejová
Obor a ročník: Politologie a mezinárodní vztahy, 2. ročník bc. štúdia
Akademický rok: 2009/2010
Vedúci práce: PhDr. Ing. Vlastislav Bříza, Ph.D.
Dátum odovzdania: květen 2011

Súhlasím s vedením bakalářské práce:

Voľba témy

Vo svojej práci sa zameriam na tematiku medzinárodných sankcií OSN voči Iránu, ktorú som si zvolila kvôli jej aktuálnosti. Iránsky jadrový program, na obmedzenie ktorého sú tieto sankcie určené, je veľmi viditeľným a kontroverzným hýbateľom svetovej politiky v súčasnosti.

Medzinárodné sankcie OSN sú vnímané ako prostriedok kolektívnej bezpečnosti a ochrany medzinárodného mieru. Podľa článku 39 Charty OSN je uplatnenie sankcií namieste v prípade „aktu agresie“, „porušenia mieru“ a „ohrozenia mieru“. I keď sú sankcie veľmi často využívaným nástrojom politického nátlaku, ich účinnosť je rovnako často spochybňovaná.

V snahe zastaviť iránske snahy stať sa jadrovou veľmocou schválila Bezpečnostná rada OSN niekoľko sankčných rezolúcií v roku 2006, 2007 a 2008, ktoré zakazujú vonkajšiu pomoc iránskeho obohacovaniu a spracovávaniu uránu a uvalujú zmrazenie kont a iné obchodné, finančné a dopravné sankcie na jednotlivcov a organizácie spojené s jadrovým programom.

Cieľ práce

Cieľom mojej práce je podať analýzu jednotlivých sankcií a ich efektivity/neefektivity respektíve ich dopadu na iránske kroky smerom k vývoju jadrového programu.

Predstavitelia islamskej republiky neprejavili seriózne náznaky ochoty vzdať sa plánu získať technológiu obohacovania uránu, nech by západ predostrel akékoľvek povzbudzujúce alebo odradzujúce prostriedky. Vyhlasujú, že ich aktivity smerujú len k získaniu civilného jadrového programu pre mierové účely, na ktorý majú na základe Zmluvy o nešírení jadrových zbraní (NPT) právo a považujú ho za „želanie národa“.

Stratégie Západu zabrániť Iránu nadobudnúť kapacity na obohacovanie uránu zjavne zlyhávajú. Sankcie nie sú schopné dosiahnuť ciele, na ktoré boli určené. Vo februári 2009 Riaditeľ IAEA (Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu) ElBaradei oznámil, že Irán pokračuje v obohacovaní uránu napriek rezolúciám Bezpečnostnej rady a že vyprodukoval vyše tonu nízko obohateného uránu. Vládny režim islamskej republiky úspešne vzdoruje medzinárodnej izolácii a politickým nátlakom. Na mieste sú teda otázky, prečo jestvujúce sankcie nespĺňajú určené ciele. Ako je možné že iránsky režim dokáže čeliť medzinárodnej izolácii? Prečo si tak stojí za jadrovým programom i za cenu odvrhnutia medzinárodnej komunity?

Výskumná otázka

Základná výskumná otázka mojej práce znie, prečo boli sankcie dosiaľ neúspešné ako nástroj nerozširovania jadrových zbraní (nonproliferation) v prípade iránskeho jadrového programu. Pokúsím sa načrtnúť vývoj sankčných opatrení voči Iránu, teda pozadie, okolnosti

a obsah jednotlivých sankčných rezolúcií a taktiež následnú reakciu a kroky Iránu. Výskum bude predovšetkým zameraný na rozbor širších okolností sankčného režimu, teda spomeniem odôvodnenie uvalenia sankcií, zainteresovanosť a zámery hlavných politických hráčov – krajín „uvažujúcich“ sankcie, mieru zapojenia medzinárodnej komunity a v neposlednom rade typ použitých sankčných prostriedkov.

Metodológia práce

Vzhľadom na to, že vo svojej práci chcem podať detailný rozbor špecifického problému, rozhodla som sa aplikovať metódu jednoprápadovej štúdie. Zameriam sa na kvalitatívnu analýzu obsahu, aplikácie a dopadu jednotlivých sankcií, pomocou ktorej by som vyvodila odpovede na položené otázky. Za nezávislú premennú si stanovím predpoklady / okolnosti sankčného režimu, ktoré mi budú určovať nasledujúce 4 elementy:

- legitímnosť sankcií medzinárodným právom alebo morálnymi normami – teda či sú sankcie oprávnené na základe skutočného porušenia medzinárodného práva
- dopad sankcií na krajiny, ktoré sankcie uvažujú – či sú ciele sankcií v ich štátnom záujme alebo by im zriadenie iránskeho jadrového programu paradoxne prinieslo isté výhody
- stupeň medzinárodného zapojenia – teda, ktoré krajiny a akým podielom sa zúčastňujú / vyhýbajú režimu sankcií
- sila sankcií ako odstrašovací prostriedok (deterrent) – vezmem do úvahy rozsah a typ použitých sankčných prostriedkov resp. ich komplexnosť / obmedzenie na konkrétny sektor

Za závislú premennú si stanovím efektivitu sankcií resp. úspech / neúspech sankčného režimu zastaviť vývoj iránskeho jadrového programu.

Predbežná osnova práce

Úvod

1. Úvod do problematiky – historické pozadie
 - 1.1. Iránsky jadrový program
 - 1.2. Medzinárodné sankcie OSN
2. Rozbor rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN
 - 2.1. Rezolúcia 1696
 - 2.2. Rezolúcia 1737
 - 2.3. Rezolúcia 1747
 - 2.4. Rezolúcia 1803
 - 2.5. Rezolúcia 1835

3. Príčiny neúspechu sankčného režimu - výsledky

Záver

Predpokladaný zoznam literatúry

Primárne zdroje

United Nations Security Council Resolution 1696. (2006). [cit. 2010-05-28]. Dostupný z WWW
<<http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8792.doc.htm>>

United Nations Security Council Resolution 1737. (2006). [cit. 2010-05-28]. Dostupný z WWW
<http://www.iaea.org/NewsCenter/Focus/IaeaIran/unsc_res1737-2006.pdf>

United Nations Security Council Resolution 1747. (2007). [cit. 2010-05-28]. Dostupný z WWW
<http://www.iaea.org/NewsCenter/Focus/IaeaIran/unsc_res1747-2007.pdf>

United Nations Security Council Resolution 1803. (2008). [cit. 2010-05-28]. Dostupný z WWW
<http://www.iaea.org/NewsCenter/Focus/IaeaIran/unsc_res1803-2008.pdf>

United Nations Security Council Resolution 1835. (2008). [cit. 2010-05-28]. Dostupný z WWW
<http://www.iaea.org/NewsCenter/Focus/IaeaIran/unsc_res1835-2008.pdf>

Sekundárne zdroje

AMIRPUR, K. (2006). *Iranian challenges*. Paris: Institute for Security Studies

ASKARI, H. A smarter way to sanction Iran. *Christian Science Monitor*. 9/22/2009, p9

CRAWFORD, D. Efforts to Sanction Iran Gain Momentum. *Wall Street Journal - Eastern Edition*. 3/2/2010, Vol. 255 Issue 49, p11

FARRALL, J.M. (2007). *United Nations sanctions and the rule of law*. Cambridge: Cambridge University

FITZPATRICK, M. (2008). *The Iranian nuclear crisis : avoiding worst-case outcomes*. London: Routledge

Iran's nuclear program : realities and repercussions. (2006). Abu Dhabi: Emirates center for strategic studies and research

PITSCHMANN, V. (2005). *Jaderné zbraně: Nejvyšší forma zabíjení.* Praha: Naše Vojsko

JACOBSON, M. Sanctions against Iran: A promising struggle. *The Washington Quarterly* [online]. Summer 2008, Vol. 31 Issue 3, p 69-88

JAFARZADEH, A. (2007). *The Iran threat : president Ahmadinejad and the coming nuclear crisis.* New York: Palgrave Macmillan

KATOUZIAN, H., SHAHIDI, H. (2008). *Iran in the 21st century : politics, economics and conflict.* London: Routledge

LEVIT, M. How to sanction Iran. *Washington Times, The (DC)*. 02/19/2007

MALONEY, S. (2008). *Iran's long reach : Iran as a pivotal state in the muslim world.* Washington: United States Institute of Peace

POPE, R. A. Why economic sanctions do not work. *International Security*. Autumn 1997, Vol. 22 No. 2, p 90-136

ROJČÍK, O.; VILÍMEK, P. et al. (2006). *Proliferace jaderných zbraní: Problémoví aktéři.* Brno: Mezinárodní politologický ústav

SHEN, D. Can Sanctions Stop Proliferation? *The Washington Quarterly* [online]. Summer 2008, Vol. 31 Issue 3, p 89-100

TESAŘ, F. (2002). *Mezinárodní sankce (OSN, EU, OBSE, jednostranné sankce) jako donucovací nástroj řešení sporů v mezinárodních vztazích a jejich místo, úloha a dopady na českou zahraniční politiku.* Praha: Ústav mezinárodních vztahu